

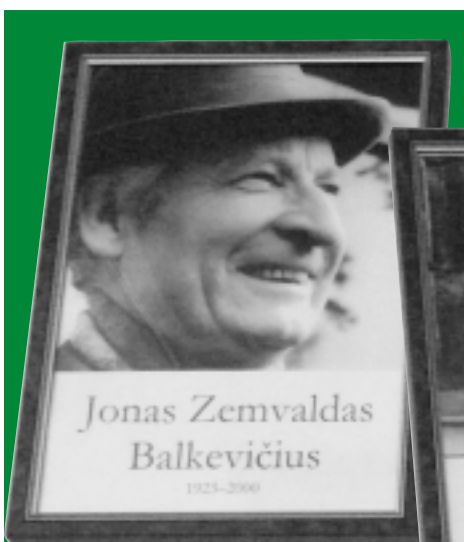
MOKSLO LIETUVA

2008 m. balandžio 17 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 8(386)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį Kaina 3 Lt

Latvistikos sala Vilniaus universitete

Aštuonerių metų kryptingas darbas subrandino ilgai lauktą vaisių – Vilniaus universiteto Filologijos fakultete atidarytas Latvistikos kabinetas, kurį neperdedant būtų galima pavadinti naujos kokybės Latvistikos mokslo ir studijų centru. Šia proga kovo 28 d. Filologijos fakulteto Vinco Krėvės auditorijoje buvo surengtas iškilmingas renginys – konferencija, kurioje dalyvavo Latvijos bei Lietuvos švietimo ir mokslo ministrės habil. dr. Tatjana Kuokė (Koķe) ir Roma Žakaitienė, Latvijos Respublikos ambasadorius Lietuvoje Hardijus Baumanis (Hardijs Baumanis) ir Lietuvos Respublikos ambasadorius Latvijoje Antanas Vinkus, Lietuvos Respublikos Prezidento patarėja doc. dr. Irena Vaišvilaitė, įvairių valstybės institucijų aukšti pareigūnai, garbingi profesoriai, dėstytojai, svečiai ir studentai. Taip pat atvyko kalbininkų iš Latvijos, Lenkijos, Švedijos ir Vokietijos. Pranešimus skaitė ar atsiminimais dalijosi istorikas prof. Zenonas Butkus, kalbininkai akad. Zigmas Zinkevičius, prof. habil. dr. Albertas Rosinas, prof. Algirdas Sabaliauskas, kalbėjo Filologijos fakulteto dekanas doc. dr. Antanas Smetona.

Atidarytame Latvistikos kabinete surengta paroda *Latvistika Vilniaus universitete*. Ta pačia proga surengtuose latvių ir lietuvių poezijos skaitymuose dalyvavo, savo ir išverstų kaimynų šalies poetų eiles skaitė poetai ir vertėjai Knutas Skujeniekas (Knuts Skujenieks), Vladas Braziūnas ir Sigitas Geda, apie latvių ir lietuvių literatūrų ryšius kalbėjo prof. habil. dr. Kęstutis Nastopka.

Orchidejų medžiotojas iš Lietuvos

Žymus botanikas, pasaulyje pagarsėjęs orchidėjų, gegužraibių ir kitų egzotiškų augalų tyrinėtojas Juozapas Varševičius (Josef Ritter von Rawicz Warszewicz, 1812–1866 12 29) gimė Vilniuje, dalyvavo 1831 m. sukilime prieš carinę Rusiją, ir jau vien šių dviejų faktų pakaktų, kad jį laikytume savu ir ypač tyrinėtinu.

Literatūra apie Juozapą Varševičių daugiausia rašyta lenkų kalba, tad tuose rašiniuose nerandame apie kokius nors jo sentimentus Vilniui ar Lietuvai. Be to, jis dirbo Krokuvos Jogailaičių universiteto botanikos sode ir jo darbavimosi metais šis sodas iš vidutinio pagal augintas augalų rūšis tapo vienu turtingiausių botanikos sodų Lenkijoje. Tad netenka stebėtis, kad šio botaniko atmintis Lenkijoje labai gerbiama ir vertinama. Kitaip kaip lenku jis ir nevadinamas, bet tuo nereikia stebėtis.

Žinoma, mums būtų labai įdomu išryškinti lietuviškąsias Juozapo Varševičiaus biografijos, gyvenimo ir veiklos koordinates, bet jeigu ir nepavyktų, pašnekesiui apie šį mokslininką išseiktas laikas keleriojai atsipirktų dėl kelių priežasčių. Pirmoji – labai jau intriguojanti yra paties Juozapo Varševičiaus asmenybė. Ir antra: yra dar viena gera proga pakratyti prof. Romualdo Šviedrio atminties užkaborius, iš kurių tikriausiai pavyks sužvejoti dar ne vieną mums reikšmingą mokslo istorijos faktą ar jo interpretaciją.

Priminsime, kad Romualdas Šviedrys dirba Niujorko politechnikos universitete. Šis pašnekesys vyko prieš pat jam išskrendant į Niujorką, tad pokalbio tekstas su pašnekovu derintas jau naudojantis internetu teikiamomis galimybėmis.

Nukelta į 2 p.

Vilniaus universiteto Latvistikos kabinete atidarymo dieną

Nukelta į 8 p.

4, 10 p.

SKIRTA JONUI
IR MARTYNUI
YČAMS

5 p.

JO TRŪKS
NE TIK
ČEPKELIAMS

6–7, 11 p.

ANTANO
POŠKOS
PĖDOMIS

12, 13 p.

SU RYŽTU
DIRBTI
LIETUVAI

13 p.

LIETUVIŠKAM
JAUNIMUI –
LIETUVIŠKA
PERSPEKTYVA

Atkelta iš 1 p.

Suvažiavo pasaulio latvistai

Baltistikos katedros vedėjas prof. habil. dr. Bonifacas Stundžia visą šį vyksmą ir rezultata – Latvistikos kabineto atidarymą Sarbjevijaus kiemo aplinkos patalpose įvertino nors ir proziškai išstartais, bet prislopinta vidine patetika kupiniais žodžiais: tai svarbus Vilniaus universiteto, Lietuvos, Baltijos šalių, o gal ir viso pasaulio įvykis – neoficialus pasaulio latvistų suvažiavimas. Trumpai tariant, Lietuvos ir Latvijos forumas.

Ieškant esminių šiuos žodžius patvirtinančių įrodymų prisiminti 1999-ieji, kai Vilniaus universitetas į naują ir ambicijų nestokojančią studijų programą, tiksliau lietuvių filologijos studijų programos kryptį *Lietuvių filologija ir baltistikos specializacija*, buvo priimta 14 pirmakursių. Vėliau ši kryptis buvo įtraukta į bendrą studijų programą *Lietuvių filologija ir užsienio kalba*. Dalis šią programą 2003 m. baigusiu bakalauro toliau studijavo magistrantūroje (kai kas kalbotyros, kiti literatūros krypties), o dabar 8 iš tų studentų yra doktorantai, rašo disertacijas iš baltistikos, latvistikos, lietuvių kalbotyros ar literatūros sričių. Tai ir yra tikrasis latvistikos tradicijos Vilniaus universitete tęsimo garantas. Latvistikos kabinetas šiems jauniems tyrėjams ir kitiems filologams turėtų būti gera parama jų mokslinėje ir pedagoginėje veikloje.

Vargu ar visa ši šventė būtų įvykusi be rėmėjų. B. Stundžia nepamiršo jų išvardyti: tai Latvijos valstybinės kalbos agentūra ir jos direktorius Janis Valdmāns, Latvijos ambasada Lietuvoje ir ambasadorius Hardijus Baumanis, Latvijos medienos pramonės koncernas *Latvijas Finieris* ir Latvijos sausų statybinių mišinių gamintoja *Sakret*, taip pat šį sumanymą remianti Vilniaus universiteto vadovybė. Ypač šiltai prof. B. Stundžia dėkojo trims Baltistikos katedros doktorantams – Vytautui Rinkevičiui, Eglei Žilinskaitei, Agnei Navickaitei ir jų draugams, kurie dirbo keletą mėnesių, kad įvyktų ši šventė. Padėką pelniusiems Latvijos atstovams buvo įteikti albumai, kuriuose fotografijose pateikta Vilniaus universiteto istorija.

Traukos centras visiems baltistams

Ligi šiol Vilniaus universitetas pasaulyje buvo žinomas kaip baltistikos centras, o nuo šiol bus dar viena priežastis, dėl kurios galima didžiuotis – atidarytas Latvistikos kabinetas, – sveikinimo žodyje sakė Vilniaus universiteto prorektorius doc. dr. Juozas Galginaitis. Prorektorius perdavė Vilniaus universiteto rektoriaus akad. Benedikto Juodkos, tuo metu dalyvavusio Europos universitetų asociacijos renginyje Barselonoje (Ispanija), sveikinimus renginio dalyviams.

J. Galginaitis priminė, kad nuo pat Vilniaus universiteto įkūrimo jame buvo puoselėjamos humanitarinės studijos. Praeitais laimėjimai nenuėjo užmarštin, jie įprasminami naujais Filologijos fakulteto darbais. Čia veikiantys kalbų studijų centrai, pasak prorektoriaus, tai tarsi mažos kitų kultūrų, kalbų ir šalių salelės. Labai svarbu, kad nuo šiol bus galima lankytis naujoje saloje – Latvistikos mokslo ir studijų centre. Dar reikšmingiau, kad pagaliau sulaukta mūsų brolių ir sesių tautos kultūrai, kalbai, literatūrai atstovaujančio centro. Kiek-

viena baltų tautų ryšius stiprinanti iniciatyva yra sveikintina.

Prorektorius prisiminė, kad latvių kalba Vilniaus universitete pradėta dėstyti iškart po Antrojo pasaulinio karo, 1946 m., kai į Vilnių atvyko dirbti plačių interesų asmenybė – Jurgis Stabinis. Vėliau jo pareigas perėmė Jonas Kabelka ir Jonas Zemvaldas Balkevičius. Šie kalbininkai žinomi ir gerbiami ne tik Lietuvoje, Latvijoje, bet ir kitose užsienio šalyse. Jais ir kitais universitete dirbusiais baltistais – Zigmū Zinkevičiumi, Vytautu Mažiū-

tikinti, jei ne prieš 20 metų, kai šiame regione gimė nacionaliniai išsivadavimo judėjimai, ir kuomet Lietuvos Sąjūdis, Latvijos ir Estijos liaudies frontai kartu kovojo už visų trijų Baltijos sesių laisvą. Mūsų vienybė ir kova už nepriklausomybę taip pat padėjo sukurti laisvę ir nedalomą Europą. Šioje kovoje dar kartą pamatėme, kad didžiausi mūsų laimėjimai kyla iš vienybės ir tarpusavio paramos.“

Tai didoka ištrauka iš Prezidento Valdo Adamkaus sveikinimo raš-

ninkai, menininkai, rašytojai, studentai, įvairios organizacijos, miestai ir miesteliai. Išties būtų sunku Lietuvoje rasti šeimą, kuri per pastaruosius metus nebūtų aplankiusi Rygos ar kitų Latvijos miestų. Mūsų artimos bičiulystės raktas glūdi tiesioginiuose žmonių ryšiuose ir tiesioginėje patirtyje. Lietuvių ir latvių tautų istorija, tradicijos, dainos, kalbų klodai, kultūriniai renginiai, gamta ir modernūs ekonomikos laimėjimai – tai tik dalis tų lobių, kurie gali praturtinti abi tautas. Todėl Prezidentas

misijoms – kurti mokslo žinias, jas skleisti ir teikti paslaugas visuomenei. Tačiau šios misijos neįsivaizduojamos be konkrečios istorinės ir kultūrinės aplinkos: kokius dalykus universitetas gali ir turi tyrinėti bei dėstyti, ko iš jo laukia visuomenė. Vilniaus universiteto vaidmuo Lietuvoje šiuo požiūriu yra išskirtinis: būdamas seniausias ir pajėgiausias universitetas jis yra atsakingas už kultūrinių tradicijų tęsimą ir už svarbiausių tautos gerovei mokslų lygį. Kaimyninių tautų kultūrų, istorijos tyrinėjimas, jų kalbų pažinimas, bendri darbai ir mokslinių ryšių palaikymas yra mūsų tautos interesas.

Į visus šiuos labai esmingus dalykus savo sveikinimo prakalboje dėmesį atkreipė Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė. Ministrė pabrėžė gebėjimo bendrauti keliomis kalbomis svarbą, nes taip stiprinamos informacijos gavimo sąlygos ir šalių tarpusavio supratimas bei ryšiai. Vis stiprėjančių Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimą rodo ir didėjančios poreikis išmokyti savo kaimynų kalbą. Todėl ministrė R. Žakaitienė Latvistikos kabineto atidarymą įvardijo kaip valstybinės svarbos įvykį, kartu pabrėždama polonistikos, baltarusistikos, skandinavistikos ir rusistikos tyrimų bei studijų šiame universitete svarbą.

Ministrė atkreipė dėmesį, kad šiandieninėje Lietuvos mokslo politikoje esama daug paskatų, leidžiančių tikėtis šviesių taip pat latvistikos mokslo ir studijų perspektyvų. Per keletą pastarųjų metų šalyje sustiprinta parama humanitariniams mokslams, Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas vykdo tautinio identiteto išsaugojimo globalizacijos sąlygomis ir lituanistikos prioriteto įgyvendinimo mokslo programas. Kuriama lituanistikos mokslinių duomenų bazė, remiami humanitarinių ir socialinių mokslo duomenų archyvų projektai. Šių metų pradžioje patvirtinta Valstybinė lituanistikos, bal-

Gedimino Zemickio nuotraukos

Latvistikos sala Vilniaus universitete

Per konferencijos, skirtos Latvistikos kabineto atidarymui, pertraukėlę: latvių poetas Knutas Skujenieks bendrauja su Vytauto Didžiojo universiteto Letonikos centro vadovu dr. Alvydu Butkumi, o poetas Vladas Braziūnas „gaudo kadra“

V. Adamkus lietuvius ir latvius kvietė į drąsesnę negu iki šiol tarpusavio pažinimo kelionę, kurioje galima dar

liu, Vitu Labučiu, Albertu Rosinu ir kitais – pagrįstai didžiuojasi universiteto bendruomenė. Šių mokslininkų lingvistinė mintis formavo ištisas kartas tiek Vilniaus universitete, tiek už Lietuvos ribų studijavusius filologus. O tai, kad Vinco Krėvės auditorija vos įstengė sutalpinti visus atvykusius į šį renginį, rodė, jog Latvistikos kabineto atidarymas Vilniaus universitete yra labai reikalingas ir seniai laukiamas. Latvistikos kabinetui J. Galginaitis linkėjo tapti traukos centru visiems, kuriems svarbi ne tik mūsų gimtoji, bet ir jai tokia artima latvių kalba.

Prezidentas kvietė į tarpusavio pažinimo kelionę

Šilčiausius Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus sveikinimus visiems susirinkusiems, o ypač prisidėjusiems prie Latvistikos kabineto steigimo, perdavė Prezidento patarėja dr. Irena Vaišvilaitė.

„Tai, kad mūsų žmonės vis labiau domisi vieni kitais, rodo vis stiprėjančius ryšius tarp lietuvių ir latvių tautų. Mūsų ypač artimi ir bičiuliški santykiai kyla ne vien iš bendrų etninių šaknų ar istorijos, jie kyla iš tikėjimo tomis pačiomis europietiškomis vertybėmis, iš mūsų tautų dvasinio ryšio ir supratimo, kad esame tvirtai sujungti bendro likimo saitų. Kada geriau galėjome tuo įsi-

Konferencijos pranešėjai – istorikas prof. Zenonas Butkus ir kalbininkai profesoriai Zigmū Zinkevičius, Algirdas Sabaliauskas ir Albertas Rosinas

to. Prezidentas priminė, kad šiaandien ši mūsų vienybė reikalinga kovojant su energetinio saugumo ir ekonomiais iššūkiais, išsaugant Baltijos jūrą ateities kartoms, kuriant ir stiprinant Europą bei padedant mūsų draugams Rytų Europoje. Dideli darbai, bet įveikiami, jeigu veikiama kartu.

Lietuvos ir Latvijos broliški santykiai, – toliau rašoma Prezidento rašte, – išsilieję į visas sritis: glaudžiai bendradarbiauja mūsų šalių versli-

labiau sustiprinti ypatingus dvasinius ir kultūrinius ryšius, jungiančius mūsų žmones. Latvistikos kabineto atidarymą Vilniaus universitete Prezidentas V. Adamkus pavadino dalimi šios didelės pažinimo kelionės.

Mokslo rėmimo programos palankios baltistikai

Šiuolaikiniame pasaulyje išskirtinė vieta tenka trims universiteto

tistikos studijų ir mokslinių tyrimų skatinimo užsienio šalių mokslo bei studijų institucijose programa, remianti baltistikos srityje dirbančių mokslininkų tarpusavio ryšius, baltistikos centrų mokslinę ir edukacinę veiklą. Naujos mokslo rėmimo programos taip pat turėtų būti palankios baltistikai. Beje, šias programas ir individualių grantų tyrėjams skyrimo schemas administruos naujai pertvarkoma Lietuvos mokslo taryba.

Latvijas Republikas švietimo ir mokslo ministrė habil. dr. Tatjana Kuokė

VU Baltistikos katedros vedėjas prof. habil. dr. Bonifacas Stundžia

Latvijos Respublikos ambasadorius Lietuvoje Hardijus Baumanis

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė

Kam svarbi praeitis, tas laimi ateitį

Latvistikos kabineto atidarymas Vilniaus universitete tik patvirtina, kad lietuvių ir latvių kalbos yra senos, ligi šiol dar gyvos baltų kalbos. Taip savo sveikinimo žodį pradėjo Latvijos Respublikos švietimo ir mokslo ministrė Tatjana Kuokė.

Išvakarėse ministrėi buvo parodyti buvusiojo Verkių dvaro rūmai su senu parku. Ten išliko daug pagoniškujų laikų liudijimų, kurie bendri lietuviams ir latviams. Forumo atidarymo dieną garbingoji viešnia turėjo progos apsilankyti Vilniaus universiteto Rektoriatu auloje, kurios sienas puošia dailininko Antano Kmieliausko puikūs sieninės tapybos darbai. Juose ministrė Tatjana Kuokė išvelgė ir daug latvių archaiškajai kultūrai svarbių dalykų.

Endzelynas ir kiti grindė kelią idėjoms, kurios įgyvendinamos šiandien.

Tokių pačių tikslų mūsų šalis siekia ir Europos Sąjungos erdvėje. Ministrė įsitikinusi, kad stiprindami bendradarbiavimą įvairiose srityse, telkdamiesi profesionalų patirtį ir žinias mes užtikrinsime tolesnę savo valstybių plėtrą. Bet visa tai bus įmanoma tik tada, jeigu būsime atviri daugiakalbiškumui ir įsisavinsime savo kaimynų kalbą bei kultūrą. Latvistikos kabinetas didins ne tik mūsų tautų abipusį susidomėjimą, bet padės ir užsienio šalių lituanistams. Kaip tyrinėtoja ministrė T. Kuokė tvirtino esanti labai patenkinta, nes kurdamas po savo sparnu Latvistikos kabineta Vilniaus universitetas stimuliuos tolesnę letonikos tyrimų veiklą. Ji vyksta: lietuvių doktorantų kalbotyros darbus recenzuoja Latvijos profesoriai, taip pat šiose iš-

se srityse. Pasak ministrės, šiandien atidaromas centras skatins studentų mobilumą, užtikrins kokybiškas letonikos studijas, padės abiejų tautų kultūrą propaguoti ir kitose Europos šalyse. Latvistikos kabinetas skatins teigiamą konkurenciją, iškels naują idėją.

Ministrė Tatjana Kuokė įteikė savo vadovaujamos ministerijos bei Latvijos valstybinės kalbos agentūros Latvistikos kabinetui dovanojamų knygų ir leidinių. Jie besidomintiems padės geriau susipažinti su letonikos istorine tradicija, kuri turėtų ir mūsų dienomis skatinti studentų bei mokslininkų mobilumą, norą vieniems kitus geriau pažinti. „Kam svarbi praeitis, tas laimi ateitį. Dieve, laimink Latviją. Dieve, laimink Lietuvą“, – šiais lietuviškai ištaisais žodžiais ministrė Tatjana Kuokė užbaigė savo prakalbą.

Kodėl Latvija neratifikuoja Jūros sienos su Lietuva sutarties

Tuo baigėsi sveikinimo kalbos, gana informatyvioms norint vieniems kitus geriau pažinti. Konferencijos pirmąjį pranešimą *Lietuvos ir Latvijos santykiai: šiandien ir rytoj* skaitė Latvijos Respublikos ambasadorius Lietuvoje Hardijus Baumanis. Išsakytos mintys svarbios, norint suprasti kaimyninės šalies poziciją mums visiems aktualiais klausimais.

Abiejų šalių santykius ambasadorius įvertino kaip labai gerus, politinėje srityje nesama prieštaravimų ar esminių nesutarimų. Ekonominė santykių srityje labai iškalbingi kad ir šie skaičiai: 2007 m. Lietuvos ir Latvijos prekių apyvarta viršijo 2 mlrd. eurų sumą. Lietuva yra didžiausia Latvijos prekybos partnerė, o Latvija Lietuvai – antroji pagal dydį prekybos partnerė. Beveik tarp visų abiejų šalių valstybinių institucijų ir visuomeninių organizacijų reguliariai vyksta konsultacijos ir informacijos pasikeitimas: kasmet vyksta Konstitucinių Teismų ir Valstybės

kontrolės vadovų susitikimai, didžioji dalis ministrų taip pat turi bent vieną kasmetinį susitikimą. Gana dažnos šalių Premjerų patarėjų konsultacijos. Reguliariai susitinka mūsų šalių istorikai ir politologai. Pačiam ambasadoriui H. Baumanui yra tekę dalyvauti Alytaus, Anykščių, Žagarės, Naujosios Akmenės bendradarbiavimo renginiuose su Latvijos miestais Ogre, Madona, Tervete, Jelgava, Cesiu. Tokių bendradarbiaujančių miestų yra kelios dešimtys, ir niekas nėra mėginęs jų suskaičiuoti.

Ką tie susitikimai duoda? Suderinama įstatymų plėtra tose srityse, kur skirtingos sąlygos gali sugriauti kiekvienoje šalyje susidariusią pusiausvyrą. Antai esminiai mokesčių sistemos skirtumai bemat paskatintų verslą persikelti į mažesnių mokesčių šalį. Pasikeitimas informacijoje padeda derinti mūsų pozicijas ES lygmeniu ir platesnėje tarptautinėje

arenoje. Kaip pavyzdį ambasadorius pateikė abiejų šalių teisėsaugos institucijų ir ES lygmeniu įteisintą nuostatą bausti už komunizmo nusikaltimus ar mėginimus juos pateisinti.

Ambasadorius neapėjo ir tam tikros įtampos, kuri kartais susidaro mūsų valstybių santykiuose. Pirmiausia tai pasakytina apie Lietuvos ir Latvijos jūros sienos sutartį. Lietuvos Respublikos Seimas šią sutartį ratifikavo 1999 m., tačiau Latvijos Respublikos Saeime ratifikacijos procedūra įstrigo, todėl sutartis neįsigaliojo. Per prabėgusį laiką Latvijoje buvo išrinkti nauji Saeimo nariai, tad ratifikacijos procesą teks pradėti iš naujo. Sutarties tekstą turės peržiūrėti Latvijos Vyriausybė, paskui Saeimo Užsienio reikalų komitetas, kuris ir parengs Sutarties tekstą tvirtinimui Saeime.

Pasak ambasadoriaus, Latvijoje šis darbas dirbamas, bet nekinta Latvijos pozicija, kad Jūros sienos sutarties įsigaliojimą reikia suderinti su Latvijos ir Lietuvos derybomis dėl tolesnio bendradarbiavimo jūros šelfo dalyje, kurioje gali būti aptikti naftos telkiniai. Pastaraisiais metais buvo pateikti tokie siūlymai: sudaryti ekonominio bendradarbiavimo sutartį, įsteigti bendrą įmonę paskirstant akcijas ginčijamoje teritorijoje 50:50, susitarti dėl žvalgomųjų darbų ir pirmųjų tiriamųjų grežinių. Tačiau šie pasiūlymai, pasak ambasadoriaus, liko be konkrečių atsakymų iš Lietuvos pusės.

Paskelbtoje Lietuvos pozicijoje minimas Jūros sienos 4-asis straipsnis, numatantis ekonominio bendradarbiavimo mechanizmo sukūrimą bendros sienos sektoriuje, tačiau straipsnis neįpareigoja nė vienos iš šalių pasiekti konkrečių rezultatų, kurti bendrą įmonę ar susitarti dėl išteklių naudojimo. Tuo nepatenkinta Latvija, nes ji suinteresuota realiu bendradarbiavimu. H. Baumanio teigimu, tai esanti politinio pato padėtis, šachmatininkų kalba šnekant, abiejų šalių politiniuose santykiuose.

Latvijos nerimas dėl naujos AE statybos

Kita opi problema – naujos atominės elektrinės Ignalinoje statyba. Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Lietuvos strateginės partnerės Lenkijos premjerai 2006 m. vasario 27 d. Trakuose savo parašais patvirtino siekį bendromis jėgomis statyti AE. Tačiau šis projektas, teigė H. Baumanis, geriausiai parodo, koks milžiniškas atstumas skiria politines deklaracijas ir realų valstybių bendradarbiavimą. Latvija teigiamai vertina tai, ką Lietuva padarė tobulindama ir priimdama įstatymą dėl naujos AE statybos, pripažįsta, kad vyksta intensyvus darbas dėl nacionalinio investuotojo, t. y. įmonės LEO Lt sukūrimo. Negalima neįvertinti ir atliekamo tyrimo dėl naujos AE poveikio aplinkai; rugpjūčio mėn. šis tyrimas turėtų būti baigtas.

Tačiau vertinant iš Latvijos pozicijų, nuo 2006 m. vasario mėn. niekur toliau nepažengta. Neturima sutarties dėl strateginio partnerio, taigi ir Latvijos ištraukimo į projektą. Nėra sutarties dėl bendros įmonės, kuri užsiimtų naujos AE projektu, sukūrimo. Nesuistarta dėl akcijų paskirstymo, nėra numatytų įmonės vadovybės sudarymo principų. Jaudina mažesnių akcininkų teisės, o Latvija ir Estija kaip tik ir bus tos mažesniosios akcininkės. Taip pat neišku reaktorių tipas, galingumas. Šis Latvijos susirūpinimas turi pamatuotą pagrindą, nes kalbama

apie didžiules investicijas, taigi ir potencialius valstybių kreditorius.

Nepaisant visų klausimų, Latvija neabejoja, kad reikia dalyvauti šiame projekte, nes alternatyvos nėra. Latvija supranta Lietuvos nerimą dėl galinčių iškilti energetikos sunkumų uždarius Ignalinos AE antrąjį bloką, todėl ES lygmeniu šį klausimą būtina spręsti, gal net ko-reguojant Lietuvos įstojimo į ES sutarties atitinkamus punktus. Čia ambasadorius mintyje turi derybas dėl galimo Ignalinos ES antrojo bloko uždarymo termino nukėlimo.

Pasienio problemos

Toliau ambasadorius H. Baumanis nagrinėjo mūsų šalių bendradarbiavimo pasienyje reikalus. Dar 1999 m. tarp Lietuvos ir Latvijos buvo pasirašyta bendradarbiavimo pasienyje sutartis, tačiau turėjo praeiti septyneri metai, kol buvo pasirašyta Šengeno sutartis. Tapus Šengeno zonos narėmis svarbiu klausimu tapo pasienio regionų infrastruktūros ir kaimo kelių atnaujinimas, o tam reikia skatinti didesnę bendradarbiavimą tarp savivaldybių abiejose sienos pusėse. Svarbu sudaryti ir palaikyti regionų autobusų maršrutus, kurti specializuotas tarnybas teikiančioms pagalbą ir bendradarbiaujančioms tarp abiejų šalių.

2006 m. buvo sušaukta pirmoji tarpvalstybinė komisija pasienio klausimams spręsti, buvo paskirti atsakingi asmenys, turėję tuos klausimus nagrinėti. Tačiau vienas dalykas problemą identifikuoti ir visai kitas – rasti finansavimą ir spręsti. Tai nėra lengva žinant mūsų valstybių biudžetų planavimo procesą ir kiekvienos ministerijos prioritetus. Pasienio reikalai ministerijoms nėra aktualiausi. Didelės viltys siejamos su 75 mln. eurų ES lėšų, kurios skirtos Latvijos ir Lietuvos pasienio programoms įgyvendinti 2007–2013 metais. Svarbu sušaukti kitą tarpvalstybinę komisiją posėdį ir įvertinti, kas ligi šiol nuveikta.

Savo pranešimą ambasadorius H. Baumanis baigė išreikšdamas pasitenkinimą rengiamais Lietuvos ir Latvijos forumais, kuriuose vyksta dialogas tarp abiejų šalių mokslo ir meno atstovų. Tai stiprina baltų kraštų tarpusavio supratimą ir vienovę. Paskutinis susitikimas vyko 2006 m. rudenį Rygoje. Be tradicinio istorikų, filologų ir sociologų dialogo, taip pat buvo pakviesti pasisakyti abiejų šalių Katalikų ir Liuteronų bažnyčių atstovai. Vykio politologų apskritojo stalo diskusija. Buvo įdomu palyginti, kaip užsienio problemas vertina Latvijos ir Lietuvos politikos analitikai. Ambasadorius H. Baumanis pareiškė įsitikinęs, kad ir šiemet rugsėjo 22-ąją – Baltų vienybės dieną – Agluonoje per III Lietuvos ir Latvijos forumą mūsų lauks įdomios diskusijos ir atradimai. Ambasadorius visus dalyvavusius Latvistikos kabineto atidarymo iškilmėse, pakvietė atvykti ir į Agluonos forumą.

Pagal programą organizatoriai ambasadorius ir ministres paprašė toliau tęsti atskirą jiems numatytą programą, bet žodžio paprašė Lietuvos Respublikos ambasadorius Latvijoje Antanas Vinkus, kurio žodžio konferencijos programoje kažkodėl nebuvo numatyta. Ką pasakė ambasadorius A. Vinkus ir kaip oponavo Latvijos ambasadoriui – kitame *Mokslo Lietuvos* numeryje.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Latvistikos kabineto atidarymo konferencijos dalyviai (iš dešinės): LR Užsienio reikalų ministerijos Regioninio bendradarbiavimo departamento direktorius Marius Janukonis, Lietuvos Respublikos ambasadorius Latvijoje Antanas Vinkus, Lietuvos švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė, Latvijos Respublikos ambasadorius Lietuvoje Hardijus Baumanis ir Latvijos švietimo ir mokslo ministrė habil. dr. Tatjana Kuokė

Ministrė atkreipė dėmesį į gana senas latvių kalbos mokymo tradicijas Vilniaus universitete. Visi šie saitai – tiek archaiškųjų, tiek ir mums daug artimesnių laikų – teikia stiprų pagrindą ateities darbams. Šiuos pagrindus sustiprina baltistikos kongresai, lituanistikos studijos Latvijoje ir letonikos studijos Lietuvoje. Žymūs profesoriai Kazimieras Būga ir Jonas Kazlauskas Lietuvoje, Marta Rudzite (pas kurią mokėsi ir T. Kuokė), Janis

kilmėse dalyvavę prof. Peteris Vanagas (Peters Vanags), prof. Dace Markus, o Lietuvos profesoriai recenzuoja latvių doktorantų darbus ir padeda akredituoti Latvijos universiteto studijų programas. Pačiai T. Kuokei kartu su prof. B. Stundžia yra tekę akredituoti Latvijos universiteto kai kurias studijų programas.

Panašiai bendradarbiaujama folkloro tyrinėjimų ir studijų srityje, literatūroje, archeologijoje, istorijoje, etnografijoje, kultūrologijoje ir kito-

Prof. Arnoldas PIROČKINAS

Kai pasižiūri į istoriko Jono Aničo po 1990 m. išsiričiusias lentynoje knygas, negali nepasiduoti džiaugsmingai nuostabai, kad jis laimingai rado savitą veiklos barą. Tās baras – tai jo gimtojo krašto iškiliosios asmenybės, XIX a. pab. ir XX a. pr. veiksmingai dalyvavusios mūsų tėvynės gyvenime. Šis kraštas, apimantis dabartinius Biržų, Pasvalio ir Pakruojo rajonus, žymus ne tik derliomis žemėmis, bet ir turtinga dvasia, kuri nenuslopo nepaisant visokių negandų ir ilgų gyvenimo metų toli nuo gimtinės daugybės kraštiečių širdyse – šaukė juos dirbti Lietuvai ir grįžti į ją.

Paskyręs bene dešimt knygų Vileišių giminei, pirmajam žuvusiam kovose su bolševikais Lietuvos kariuomenės karininkui Antanui Juozapavičiui ir įžymiajam nepriklausomybės kovų generolui Silvestrui Žukauskui, priminęs Pasvalio krašto partizanų kovas 1918–1919 m., J. Aničas galiausiai atkreipė akis į biržėnus brolius Joną ir Martyną Yčas. Jų veikla po 1905 m., kad ir neprilygusi Vileišiams, nedingo be pėdsako: galima kalbėti apie gana galias vagas lietuvių kultūros, mokslo, politikos, ekonomikos dirvonuose, kurie XX a. pradžioje rodėsi tokie neaprepiamai platus, o artoji būta taip mažai.

Jonas (g. 1880 m.) ir Martynas (g. 1885 m.) Yčai priklauso, sakykime, antrajai lietuvių tautinio sąjūdžio kartai, jei pirmą kartą laikytume aušrininkus, varpininkus, apžvalgininkus. Apskritai imant, skirstyti veikėjus kartomis gana keblu: čia ne visada amžiaus požymiai sutampa su veiklos ribomis. Antai rodo, kad Povilas Višinskis, gimęs 1875 m., yra tikresnis varpininkas, negu metais vyresnis Antanas Smetona: jį laikyčiau jau antrosios kartos atstovu.

Tai antrajai kartai čia skiriami tie, kurie gimę po 1880 m., nors, kaip sakyta, prie jos pritampa ir vyresnis A. Smetona. Tad Yčų generacijai priklausytų broliai Juozas (1880 m.) ir Jonas (1886 m.) Vailokaičiai, Vladas Mironas (1880 m.), Juozas Tūbelis (1882 m.), Mykolas Biržiška (1882 m.), Augustinas Voldemaras (1883 m.), Mykolas Sleževičius (1882 m.), Aleksandras Stulginskis (1885 m.), Pranas Dovydasis (1886 m.), Petras Klimas (1891 m.) ir bene jauniausias jos atstovas Kazys Bizauskas (1892 m.).

Pagal kokius požymius antrosios kartos veikėjai skiriami nuo pirmosios kartos? Antrajai kartai būdinga, kad jų veikla iš esmės prasidėjo 1904 m. atgavus spaudą ir turint labai minimalias, bet legalias sąlygas. Jiems neteko savo veiklos slapytyti nuo žandarų, organizuoti lietuviškų knygų ir periodinių leidinių spausdinimo užsienyje, negabeno jų per stropiai saugomą sieną. Dar daugiau erdvės lietuviškai veiklai atsivėrė po 1905 metų. Šitos erdvės formavo naujosios kartos skirtingą nuo pirmakės pasaulėžvalgą.

Jeigu kas Jono Basanavičiaus ir Vinco Kudirkos laiko veikėjus pavadintų romantikais, gal per daug ir neklystų: jie romantiški ta prasme, kad buvo pasiryžę dėl Lietuvos aukoti viską – karjerą, asmeninę laimę, eiti į kalėjimą, vykti į tremtį ar emigraciją. Antroji karta, naudodamasi legaliomis sąlygomis, buvo realistiška, t. y. praktiška: stengėsi iš lengvo, apdairiai ir kantriai plėsti lietuvių tautai ekonominę, kultūrinę ir politinę perspektyvą. Kad išpeštų iš valdančiųjų sluoksnių dar daugiau nuolaidų, jos mokė-

ta laviruoti ir eiti į kompromisus. Susidarė sąlygos, kai tuo buvo suinteresuotos abi pusės.

Po 1904–1905 m. susiklosčiusią lietuvių būseną ir nusiteikimą, sakykime, simbolizuoja 1907 m. Vilniuje įkurta Lietuvių mokslo draugija, nekėlusi neįmanomų tuo laiku tikslų – nepriklausomybės. Tačiau tas iš paviršiaus ribotas, nerevoliucingas, neambicingas jos veikimas vis dėlto buvo nepaprastai efektyvus: galiausiai jis atvedė prie 1918 m. vasario 16 d. akto. Jeigu kas ryžtųsi patikrinti, kiek iš dvidešimt jį pasirašusių signatarų buvo LMD narių, ko gero, pasirodytų, kad – visi.

Broliai Jonas ir Martynas Yčai, taip pat priklausę LMD, bene ryškiausiai atskleidžia tos antrosios lietuvių veikėjų bangos esmę. Šalia jų visiškai tiktų ir minėti broliai Vailokaičiai.

Turinčiam prieš akis Jono Aničo veiklą skaitytojui neketiname išsamiau atpasakoti brolių Yčų gyvenimo kelio. Knyga susideda iš dviejų pagrindinių dalių. Pirmojoje dalyje visu ryškumu išskyla vyresniojo brolio, Jono, paveikslas. Tarybiniais metais jo, iškopiusio į 1922 m. įkurto Kauno Lietuvos universiteto profesoriaus ir katedros vedėjo, nuopelnus mokslui stengtasi sumenkinti ar bent nutylėti. Antai jubiliejiniam leidinyje *Vilniaus universiteto istorija. 1803–1940* (1977 m.) apie jį pasakyta gana dviprasmiškai: „Jonas Yčas, nors turėjo nemažą autoritetą tarp fakulteto profesorių ir studentų, mokslo tiriamuoju darbu nepasižymėjo“ (p. 265). Kaip čia galėjo profesorius, nepasižymėjęs moksliniu darbu, vis dėlto turėti autoritetą? Neatkreipta dėmesio, kad apskritai daug pirmųjų šio universiteto dėstytojų, atėjusių iš vidurinių mokyklų mokytojų, negalėjo girtis dideliu moksliniu produktyvumu. J. Yčas tuo atžvilgiu nesiskyrė nuo amžininkų lituanisto Juozo Balčikonio, matematiko Zigmo Žemaičio ar pagaliau nuo istoriko Igno Jonyno.

Tačiau J. Aničas gražiai atskleidė tiek to pradinio etapo dėstytojų, tiek ir J. Yčo didžiausią nuopelną tokiais žodžiais: „Prof. J. Yčas, vienas pirmųjų emėš „lietuviu akimis“ tyrinėti Lietuvos istorijos klausimus, supranta, tikėjosi ir kantriai laukė, kada tą darbą ims plėtoti ir gilinti jo auklėtiniai – Lietuvos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto istorijos skyriaus absolventai“ (p. 163). Šį uždavinį prof. J. Yčas, atrodė, vykdė pavyzdinčiai, jeigu pažiūrėsime į jo mokinių vardus. Po 1930 m. į energingų istorijos tyrėjų eiles rikiuojasi tokie iškilūs fakulteto absolventai: Pranas Čepėnas (baigęs 1926 m.), Antanas Kučinskis (vėliau – Kučas, 1927 m.), Juozas Jakštas (1928 m.), Zenonas Ivinskis (1929 m.), Adolfas Šapoka (1929 m.), Paulius Šležas (1929 m.) ir kt. Tas faktas, kad ilgainiui mokiniai

J. Yčą pralenkė, jam negali būti priekaištas.

Vieną knygos poskyrį (2. *Nacionalinės istoriografijos pradininkas*, p. 165–183) knygos autorius skyrė Jono Yčo moksliniams darbams. Pasirodo, jų nebūta tokių menkų, ypač turint galvoje to pirmojo Lietuvos universiteto veiklos dešimtmečio,

Antroji knygos dalis skiriama Martynui Yčui. Tai savotiško ir nepaprasto likimo lietuvių veikėjas. Penkeriais metais jaunesnis už Joną Martynas Yčas, 1911 m. baigęs Tomsko universitete teisės mokslus, neilgai dirbo advokatu. 1912 m. jis išrenkamas nuo Kauno gubernijos Rusijos IV valstybės dūmos atstovu. Jam tada buvo vos 27-eri metai. Beje, už jį dar jaunesnis buvo kitas lietuvis – Mikalojus Januškevičius, gimęs 1886 m. Per keturias Valstybės dūmas atstovais būta bene dvidešimt sąmoningų lietuvių. Iš jų gal tik vienas Andrius Bulota veiklumu ir įtaka prilygsta M. Yčui. Tiktų spėti, kad tokią jo sėkmę nulėmė ne vien asmeniniai gabumai: čia galėjo prisidėti ir jo priklausymas reformatams: stačiatikiškai vis dėlto juos daugiau toleravo negu katalikus.

Šiaip ar taip, per šešerius metus, ginčydamas lietuvių tautos interesus, jaunasis Dūmos atstovas išradinai sukosi ne tik aukštosiose Rusijos valstybės sferose, bet ilgainiui, turėdamas patogių progų, supažindindavo su savo mažosios tėvynės, daug kam nežinomos Lietuvos, vargana būkle žymiausias to meto Europos viršūnes: Prancūzijos prezidentą Raimondą Puankarė, Belgijos karalių Albertą I, popiežių Benediktą XV, anglų garsų politiką Vinstoną Čerčilį; jis pristatoma Anglijos karaliui Jurgiuvi V ir Italijos karalienei motinai Margaritai. O ką jau kalbėti apie žemesnio rango valstybių veikėjus – jų būta dešimčių.

Martyno Yčo artimi santykiai su įvairaus rango Rusijos imperijos viršūnėmis – Dūmos vadovais, komitetų pirmininkais ir ministrais – pasirodė ypač pravartūs 1914 m. rugpjūčio 1 d. prasidėjus Rusijos karui su Austrija–Vengrija ir Vokietija. Lietuva tapo karo veiksmų lauku: kentėjo tūkstančiai Didžiosios ir Mažosios Lietuvos žmonių.

Lietuvių visuomenė neliko abejinga savo tautiečių nelaimėms. 1914 m. lapkričio 21 d. Vilniuje įkurama Lietuvių draugija nuo karo nukentėjusiems šelpiti. Jos centro komiteto (tada vadinto centriniu komitetu) pirmininku tapo M. Yčas. Artėjant kaizerinės Vokietijos armijai prie Vilniaus, dalis komiteto narių su M. Yču pasitraukė į Rusiją. Tiek Lietuvoje, tiek Rusijoje būdamas Martynas Yčas, pasinaudodamas savo įtakingais ryšiais, gavo draugijai iš valdžios fondų nemažą lėšų. Draugija išplėtojo tokio masto šalpą, kokios iki tol Lietuvos istorija nežinojo. Jono Aničo knygoje ši M. Yčo veikla labai išsamiai pavaizduota. Jos čia nekartosime. Norėtusi tik pasakyti, kad Voroneže įkurtos M. Martyno iniciatyva gimnazijos ir kitos mokyimo įstaigos, taip pat lietuvių tremtinių kituose Rusijos miestuose šelpiamos organizacijos subūrė, išsaugojo ir parengė ypač daug išmoksintų lietuvių – pedagogų, tarnautojų, karininkų, prekybininkų ir kitų specialistų, kurie paskui, po 1918 m., sudarė didelę dalį

susikūrusios Lietuvos tautinių kadru. Vadinamųjų „voronežiečių“ indėlis į Lietuvos kūrimą pirmaisiais keleriais metais vertas išsamios studijos.

Vargais negalais išvengęs bolševikų arešto, kuris būtų tikriausiai pasibaigęs sušaudymu, Martynas Yčas 1918 m. balandžio mėn. grįžta į pasiskelbusią nepriklausomą Lietuvą, bet dar visiškai priklausomą nuo Vokietijos okupacinių įstaigų savivalės. Su jam būdinga energija ir pasiaukojimu nedelsdamas įsijungia į Lietuvos politinį gyvenimą. Jo veiklumas ir patirtis įvertinama: 1918 m. lapkričio 11 d. sudarytoje pirmojoje nepriklausomos Lietuvos vyriausybėje jam pavedama vadovauti finansų, pramonės ir prekybos ministerijai. Nuo tų metų gruodžio 26 d. jis vadinamas finansų ministru (prekybos ir pramonės ministru paskiriamas Jonas Šimkus). Vyriausybėje ministro postą M. Yčas turėjo neilgai – iki 1919 m. balandžio 12 d.

Šiandien, specialiai netyrus to meto Lietuvos vyriausybės veiklos, sunku įvertinti M. Yčo darbą finansų ministro poste. Vis dėlto kyla klausimas, kodėl, padirbėjęs vos pusmetį, M. Yčas daugiau į vyriausybę nekveičiamas. J. Aničas čia taip pat mažakalbis: „Aplinkybės taip susiklostė, jog M. Yčas, vienas žymiausių valstybės atkūrimo veikėjų, nepriklausomoje Lietuvoje daugiau ima reikštis ekonominėse šalies gyvenimo sferose“ (p. 352). Nepaaiškintas lieka ir teiginys, kad jis buvęs „Savo politinių bendraminčių nušalintas nuo politikos“ (p. 363). Negi to meto dokumentuose nesama nė vienos tokio nušalinimo versijos?

Beje, ir M. Yčo mėginimas kompensuoti politikos „netektį“ (taip rašo J. Aničas) ekonomine, visuomenine ir kultūrine veikla, nėra visai sėkmingas. Į akis krinta 1930 m. Kanados vyriausybės ir Anglijos užsienio reikalų ministerijos neigiamas požiūris dėl ketinimo skirti M. Yčą į Kanadą generaliniu konsulu (p. 363).

Ekonominių nesėkmių viršūnė buvo 1936 m. kovo 23 d. Kauno apygardos teismo nutarimas pripažinti M. Yčą ir du jo bendrus kaltus dėl Prekybos ir pramonės banko žlugimo. Knygoje tėra tik nuoroda į Vlado Terlecko (išnašoje įsivėlė klaida – parašyta Verleckas) pasakymą, kad jie nedorai pasipelnę grąžindami paskolas nuvertėjusias pinigais (p. 362). Toks dalykas galėjo nutikti apie 1922 m. pabaigą, kai buvo įvedamas litas. Tad negi idėjos draugai atsiribojo 1919 m. pradžioje nuo M. Yčo, numatydami būsimas valiutines machinacijas 1922 metais, o Kanados ir Anglijos organai atmetė jo kandidatūrą nujausdami teismo sprendimą 1936 m.?

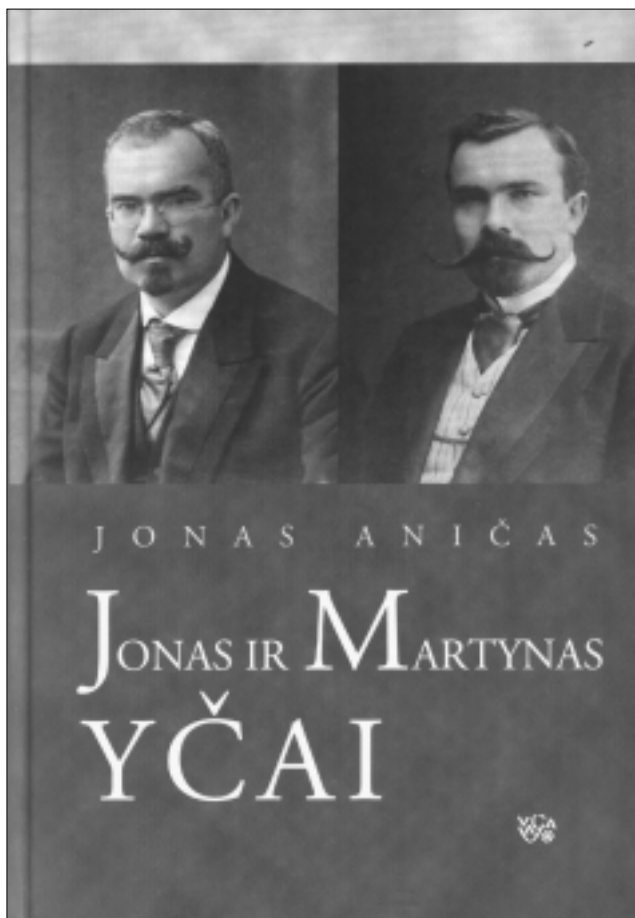
Taigi vis dėlto išsamioje monografijoje lieka spragelių. Taip jau dažnai būna: kuo platesnis ir gilesnis tyrinėjimas, tuo daugiau galimybių priekabiam kritikui.

Šias kelias pastabas tenka padaryti todėl, kad veikalas apskritai pasižymi medžiagos gausumu, Jono ir Martyno Yčų aplinkos vaizdavimu išsamumu. Pavyzdžiui, dosniai (ir vertai) atseikėta puslapių abiejų Yčų dėdei Stanislovui Dagiliui (p. 32–52), jų vaikų ir vaikaičių likimui. Apskritai monografija duoda išsamų jų gyvenamo meto vaizdą. Už tai skaitytojas gali autoriui tik dėkoti.

Knygą į pasaulį kaip nuotaką leidžia ne vien autorius, jos gimdytojas, bet ir nemažas būrys pagalbininkų. Jie taip pat imasi dalį atsakomybės už jos sėkmę. Tad pakalbėkime ir apie tuos dalykus.

Nukelta į 10 p.

Ilgėja vertingų monografijų rikiuotė

Jonas Aničo monografijos, skirtos Jonui ir Martynui Yčams, viršelis

pažymėto naujakurstės ženklą, sąlygas. Todėl galima tik pritarti tokiai J. Aničo išvadai apie šį istoriką: „Profesorius daktaras Jonas Yčas buvo vienas iš tautinės istoriografijos pradininkų. Jis vienas pirmųjų emė lietuviu istoriko akimis skaityti ir tyrinėti senuosius Lietuvos istorijos šaltinius. Pasišventęs moksliniam ir pedagoginiam darbui jis iškilo į pirmašias lietuvių nacionalinės istoriografijos kūrėjų gretas“ (p. 183).

Prie to vertėtų pridurti, kad profesorius mokslinė veikla truko visai trumpai – vos dešimtmetį. Tiek šiame dešimtmetyje, tiek ankstesniais metais J. Yčas dirbo didelį visuomeninį darbą. Daug jėgų ir laiko jo skirta Lietuvos evangelikų reformatų bendruomenei ir jos organizacijoms. Ši veikla knygoje taip pat labai išsamiai nušviesta. Galima spėti, kad stropiam Yčų biografui J. Aničiui dar liko neaptiktų dalykų. Antai norėtusi jo pasakojimą apie J. Yčą papildyti vienu fakteliu. 1922 m. rugsėjo 9 d. Kaune, Karo muziejuje (iš pradžių lauke, o paskui ir salėje), buvo minimos Vilniaus 600 metų įkūrimo metinės. Abiem atvejais pranešimus padarė J. Yčas (žr. *Lietuva*, 1922, Nr. 222 ir 223). Todėl suprantama, kodėl visi patarė skulptoriui Petriui Rimšai, ketinusi daryti Vilniaus 600 metų jubiliejaus medalį, kreiptis patarimo į J. Yčą (p. 152).

JO TRŪKS NE TIK ČEPKELIAMS

Virgilijus Monsevičius (1953–2008)

Ne vien vieversio giesmė, sprogsiantys lazdynų žirginiai pranašauja pavasarį. Darbščiosios ziedadulkių rinkėjos kamanės irgi tarp pirmųjų: jos anksti pabunda iš žiemos įmygio ir dūzgia ieškodamos būsto, sausų patalų naujai palikuonių kartai. Kamanės ir kiti bitiniai – Čepkelių rezervato tyrimų skyriaus vedėjo dr. Virgilijaus Monsevičiaus mylimiausi vabzdžiai. Jis išstisus tris dešimtmečius tyrė mūsų krašto kamanių, daugelio kitų genčių retąsias bičių rūšis ir porūšius, buvo pirmasis ir vienintelis aprašęs, kaip jas visas pažinti bei saugoti.

Apmaudu, graudu ir nelaukta, tačiau nebeturime patyrusio entomologo, puikaus bitinių plėviasparnių specialisto daktaro Virgilijaus Monsevičiaus – vieno iš nedaugelio mokslininkų, aktyviai dirbusio toli nuo didžiųjų Lietuvos miestų šurmulio. Jo gyvenimo gija nutrūko šį pavasarį, kovo 7 d., neilgai sirgus sunkia, vis dar nepagydoma liga. Jis buvo ne vien puikus Lietuvos kamanių bei kitų laukinių bičių žinovas, tyrėjas, bet ir globėjas tikraja šio žodžio prasme.

Gimęs 1953 m. birželio 8 d. Panevėžyje, vidurinę mokyklą baigė Kuršenuose. 1972–1976 m. studijavo Lietuvos žemės ūkio akademijos Miškų ūkio fakultete. Jį baigęs, įgijo miškų ūkio inžinieriaus specialybę. Tais pačiais metais jaunas diplomuotas miškininkas pradėjo eiti vyresniojo biologo pareigas Čepkelių rezervate. Šiam Lietuvos kampeliui jis atidavė visą širdį, čia nesiblaškydamas dirbo iki gyvenimo pabaigos. Visada buvo paprastas ir kuklus, santūrus, geraširdis, geidė įdėmiau žvelgti į savo krašto gyvosios gamtos turtus. Ar tik ne žinomas entomologas prof. Simonas Pileckis pirmasis pastebėjo Virgilijaus gabumus ir pastūmėjo imtis bitinių vabzdžių tyrimų? Tam pietų Lietuva, Čepkeliai, buvo ypač tinkama vieta. Pamažu Virgilijus ėmė gilintis į šimtų mūsų krašto entomofilinių augalų apdulkintojus. Tai buvo ne vien kamanės, bet ir labai daug neištirtų įvairių kitų laukinių bičių, su labai savitu bei įdomiu gyvenimo būdu, skirtinga išvaizda, gana sudėtingais ekologiniais ryšiais su aplinka. Tyrinėti nebuvo lengva, kitaip negu dirbant mokslo centruose ar prie jų, kur didelės bibliotekos, yra su kuo tartis, galima netgi turėti pagalbininką-laborantą. Visai kas kita būti vienam „laukinėje gamtoje“, nors ir greitai savais tapusiuose Čepkeliuose. Virgilijus pats sukaupe bitinių kolekciją, kuri buvo ir medžiaga mokslo darbui. Su įdomesniais, retais egzemplioriais teko keliauti pas specialistus į Kijevą ir tuometinį Leningradą, kur akademiniame Zoologijos institute sukauptos ypač turtingos plėviasparnių kolekcijos (į Vakarus tada darbštusis jaunimas nevažiavo – geležinė uždanga neleido net pagalvoti apie tokias išvykas). Beveik po dešimtmečio, jau paskelbęs savo darbų, turėdamas neblogą lauko tyrimų patirtį ir nemažą kiekį savo rinkinių, Virgilijus tapo Lietuvos žemės ūkio akademijos aspirantu-neakivaizdininku (1986–1990 m.).

Naujas statusas suteikė galimybę medžiagą rinkti ir kitose Lietuvos vietovėse, naudotis mokslinė literatūra Vilniuje ar Kaune, konsultuotis. Po metų kitų pasirodė pirmieji moksliniai straipsniai. Jis ėmė bendradar-

biauti su Lietuvos mokslų akademijos Zoologijos ir parazitologijos instituto entomologais, 1988–1989 m. buvo šio instituto neetatiniu mokslo darbuotoju. Tada jis viešai pateikė pirmuosius savo siūlymus dėl laukinių bičių apsaugos – išleido Gamtos apsaugos komiteto remtą leidinėlių *Bitiniai plėviasparniai*. Dalyvavo sudarant *Lietuvos raudonąją knygą* (antrąjį leidimą 1992 m., trečiąjį – 2007 m.). Aprašė net 18 ir 12 atitinkamai saugotinų arba labai retų bičių rūšių, pateikė spalvotus jų piešinius, paplitimo žemėlapius-schemas. Daugeliui rūšių nustatė, kad Lietuva yra šiaurinė jų paplitimo riba. Visoms toms rūšims pirmą kartą davė lietuviškus vardus. Vėliau lietuviškai pavadino nemažai ir kitų rūšių.

Labiausiai vertintinas ir laikytinas svarbiausiu V. Monsevičiaus spausdintas darbas *Lietuvos laukinių bičių sąrašas su duomenimis apie jų paplitimą ir bionomiją* (leidinyje *Naujos ir retos Lietuvos vabzdžių rūšys*, 1995, 144 p., anglų k.). Darbas aktualus Lietuvai tuo, kad šalis ėmėsi įgyvendinti tarptautinės Biologinės įvairovės konvencijos reikalavimus. V. Monsevičiaus leidinys buvo pirmasis išsamus darbas apie vienus iš biologinių išteklių – bestuburius. Remdamasis išsamiais savo tyrimais V. Monsevičius leidynei paskyrė laukinių bičių faunai (322 rūšys), jos ištekliams, šių vabzdžių gyvenimo būdai, paplitimui, kartografavo visų rūšių radavietes, sudarė net 317 žemėlapių pagal administracinius rajonus ir tarptautinį UTM tinklą.

Dr. Virgilijus Monsevičius – įžvelgęs savo krašto gyvosios gamtos turtus

Belieka pridurti, kad tai jau buvo neabejotinas pagrindas ir V. Monsevičiaus disertacijai. Ją parengė 1997 m. ir apgynė 1998 m. Vilniuje, Ekologijos institute (darbo vadovas – habil. dr. Vytautas Jonaitis). Savarankiškai atliktame disertaciniame darbe *Lietuvos laukinės bitės (Hymenoptera, Apoidea)* apibendrino 17 vieno paties parengtų publikacijų (iš jų – 15 straipsnių, ir tai nepalyginama su šių laikų daktaro disertacijomis!). V. Monsevičius sukaupe vertingų duomenų apie bičių stadijinio pasiskirstymo dėsninumus, dirvožemio, kitų veiksnių įtaką šių vabzdžių ben-

drijų struktūrai, parengė laukinių bičių rūšių katalogą.

Virgilijus tyrimus tęsė ir apgynė disertaciją, juos derino su tiesioginėmis Tyrimų skyriaus vedėjo pareigomis (skyrė darbuose dar 3 mokslo darbuotojai). Labai vertingi, niekur kitur taip nuosekliai ir išsamiai neatlikti laukinių bičių įvairovės, jų populiacijų būklės stebėjimai kaip Čepkelių rezervate, įtrauktame į Europinės reikšmės saugomų gamtos teritorijų tinklą *Natura 2000*. Virgilijus Lietuvoje aptiko daugiau kaip 350 laukinių bičių rūšių (palyginkite – tai gerokai daugiau negu Lietuvoje sutinkama paukščių rūšių!), iš jų apie 235 – pirmą kartą. Surinko unikalią, labai vertingą bitinių vabzdžių kolekciją. Nors dirbo nuošaliai Lietuvos kampelyje, Virgilijus buvo plačiai žinomas entomologas, jis buvo įtrauktas į entomologų-tarptautinių ekspertų sąrašą, dalyvavo tarptautinėse programose ir projektuose, tokiuose kaip *Vabzdžių monitoringas, Biologinės įvairovės išsaugojimas Lietuvos pelkėse* (pastarasis – Jungtinių Tautų vystymo GEF projektas), ES Bendrosios programos ALARM projekte.

Įdomus ir originalus, bet kol kas nesulaukiantis reikiamo palaikymo V. Monsevičiaus požiūris į natūraliai kylančius gaisrus, susiformavęs kaip ilgametis gamtosaugos darbas su buveinėmis ir retomis rūšimis rezultatas. Argumentus jis dėstė ir žurnale *Mūsų girios* – bene paskutinėje visuomenei skirtoje populiarioje publikacijoje (2007 Nr. 7). Verta išsiklausyti į tai, ką jis rašė: „Vis daugiau gamtininkų ima suvokti, kad [žai-

sukeliami] gaisrai yra neatskiriama gamtinių procesų dalis, kad jų eliminavimas yra grubus žmogaus kišimasis į natūralius gamtinius procesus [...] saugomose gamtinėse teritorijose...“ Tokie gaisrai pelkėse kadaise nebuvo gesinami. Vietinė flora ir fauna ilgainiui prie jų prisitaikė, o skubus tokių gaisrų gesinimas trikdo per tūkstantmečius nusistovėjusias ir darniai funkcionuojančias biologines sistemas. Prie gaisrų prisitaikiusios rūšys sparčiai nyksta.... Žmogui gesinant gaisrus, adaptuotos rūšys netenka buveinių, jas išstumia gaisrams neatsparios rūšys; vadinasi ir Čepkeliai, budriai saugomi nuo gaisrų, tauta nuo senosios natūralios būsenos...

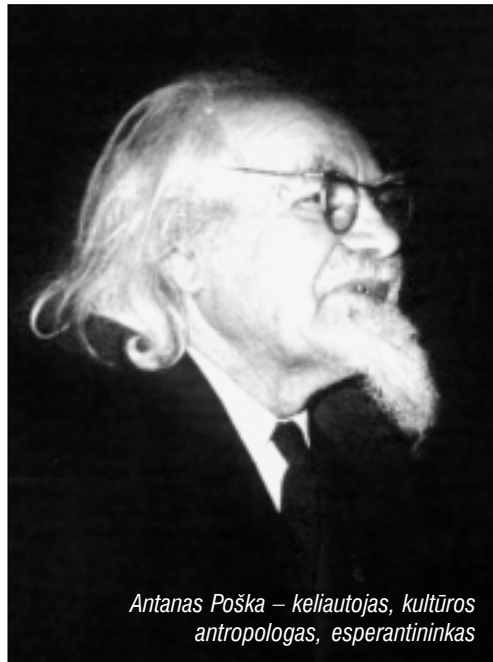
Virgilijus Monsevičius amžinam poilsiui atgulė Marcinkonių kaimo kapinėse tarp šimtamečių pušų, netoli dar atvirų kopų, kur, anot jo žmonos Onutės, jis ir norėjo būti palaidotas. Turime Virgilijui padėkoti už visų labai nuveiktus mokslo darbus, už Lietuvai užaugintą dukrą ir sūnų. Džiugu, kad Virgilijaus gamtos pažinimo darbus tęsia jo brolis Vidmantas, kuris taip pat yra gamtininkas – biologas, specializuojasi entomologijos srityje, yra mokslų daktaras, koleopterologas, (dirbo taip pat ypatingame, tik kitame Lietuvos gamtos kampelyje – Kamanų rezervate).

Šį pavasarį Čepkelių kamanės nabus kaip visada, tik nesužinos, kad nei jos, nei Lietuva nebeturi puikaus entomologo, didžiausio darbščiuo žiedų lankytojų žinovo ir globėjo...

Dr. Algimantas Jakimavičius
Habil. dr. Vincas Būda

Vandens ir nendrių elegija

Antanas Poška – keliautojas, kultūros antropologas, esperantininkas

Pabaiga, pradžia Nr. 7

Antano Poškos auditorijos atidarymas Vilniaus pedagoginiame universitete – reikšmingas Lietuvos mokslinio ir kultūrinio gyvenimo įvykis. Kartu tai puiki galimybė ne tik prisiminti renginį, bet ir apmąstyti kai kuriuos mokslininko, rašytojo, vertėjo, keliautojo, esperantininko, tikro erudito ir hipotezių kūrėjo turiningo gyvenimo etapus.

BALTISTANO TAKAIS, ANTANO POŠKOS PĖDOMIS

Apie tai kalbamės su keliautoju alpinistu Vladu Vitkausku, dalyvavusiu Vilniaus pedagoginiame universitete atidarant Antano Poškos auditoriją.

O kas pačiam, Vladai, yra Antanas Poška (1903–1992)? Kada išgirdai apie jį, ar jau toli buvai nukeliaives, aukštai įkopus?

Buvau keliauvas, laipiojęs ir nežemai, nes ėmiau keliauti daug anksčiau negu suvokiau, kas mums yra Antanas Poška ir ką jis yra nuveikęs. Kada susipažinau, negalėčiau tiksliai pasakyti. Teko ir pabendrauti dabartinio Lietuvos keliautojų sąjungos prezidento Algimanto Jucevičiaus dėka. Tuo metu dirbau Vilniaus turistų klube, ir į susitikimą su mūsų aktyviausiais žmonėmis Algimantas pakvietė Antaną Pošką. Aišku, paliko labai nekasdienišką įspūdį. Nenorėčiau kartotis, ką kiti sakė per Antano Poškos auditorijos atidarymą. A. Poška man padarė labai išmintingo ir daug mačiusio žmogaus įspūdį. Matyt, ta išmintis jo gyvenime pasireiškėdavo bet kurioje aplinkybėmės.

Gal atmintyje įstrigo koks tos išminties grūdas?

Prisimenu jį pasakius: „Kartais patogumai sudaro tam tikrų nepatogumų.“ Man net keistas tada atrodė tas pasakymas. Gal ten buvo konkreči situacija, o gal mintyje Poška turėjo gyvenimiškus dalykus. Dabar labai gerai suprantu to pasakymo prasmę. Džiaugiuosi, kad man pasisekė surengti pirmąją lietuvių, kad ir nedidelę ekspediciją į tą vos ne mistinį Baltistaną*, apie kurį Poška buvo tiek prirašęs. Buvo iškelta hipotezių, svarstymų, esą kone

Visuomenė daugiau apie A. Pošką išgirdo 2003 m., kai buvo minimos 100-osios jo gimimo metinės. Apie tai priminė Lietuvos keliautojų sąjungos prezidentas Algimantas Jucevičius. Kartu jis kalbėjo ir apie visų mūsų skolą šiai asmenybei. Saločių vidurinei mokyklai netoli jo gimtinės – Pasvalio rajone, suteiktas Antano Poškos vardas. Jo gimtajame Grybkelių kaime, tiksliau laukuose, kur kadaise buvo kaimas, pastatytas stogastulpis su įrašu, kad čia gimė žymus mūsų tautos žmogus. Surengtos kelios konferencijos, vienas kitas minėjimo renginys. Pasirodė kelios knygos apie A. Pošką, taip pat ir parašytosios jo paties.

Lietuvos keliautojai, kuriems buvo tekę pažinti A. Pošką ar su juo keliauti, taip pat prisidėjo prie žymiojo lietuvių darbų garsinimo. 2003 m. buvo perleistas dar prieš karą pasirodžiusios A. Poškos knygos. Dabar jos tapo jo *Raštų* I ir II tomis. Deja, trečioji A. Poškos dar prieš karą parašyta knyga dingo karo sumaištyje. Kiti jo raštai liko rankraščiuose ir dienoraščiuose. Padėkos žodį A. Jucevičius tarė Albinui Degučui, kuris surinko ir surikiavo vi-

pavyko aptikti ryšius su lietuvių kalba ir mūsų priešistorė.

Ko gero, visa tai kaitino Jūsų ir kitų tos ekspedicijos dalyvių vaizduotė? Bent jau skaičydamai apie tuos ryšius – tikru ar spėjamus – kiekvienas nelikdavome abejingas. Kokį Baltistaną pamatėte Jūs, ekspedicijos dalyviai, kai pažvelgėte jau savo pačių akimis, o ne vien Antano Poškos žvilgsniu?

Ten – buvę mūsų planetos užkampiai, tarsi kosminiai toliai ar kosminės aukštumos, kad net praėjus daugeliui metų nuo Antano Poškos kelionės, tai lietuviams vis dar buvo nepasiekiamas kraštas. Mums pavyko į tą šalį nukeliauti, apsilankyti vietose, kur A. Poška nėra buvęs. Kai kur, tikiu, sekėme ir A. Poškos pėdomis.

Ar sąmoningai rinkotės maršrutą, kuris bent kiek būtų sutapęs su Poškos keliautomis vietomis? O gal tiesiog atsitiktinai jūsų kelionės maršrutas sutapdavo su Poškos pasirinktais takais?

Dažniausiai taip ir būdavo. Džiaugiuosi, kad kėlėme sau tikslą ne bet kokia kaina įkopti į vieną ar kitą viršūnę ir iš ten ranka padangei pamojuoti. Juk tą mėnesį gali geriau praleisti susipažindamas su kraštu ir nebūtinai kopdamas į aukštą viršūnę. Per mėnesį ne tik lankėme Baltistaną, kur nukeliavome ir iki antros aukščiausios Žemėje viršūnės papėdės. Tomis vietomis ir Antanas Poška buvo ėjęs. Reikėtų apie visa tai parašyti, bet vis atidedu ateičiai.

* Baltistanas yra į pietus nuo Pamyro, už Hindukušo kalnagūbrio, kalnuose prie Indo upės ištakų – šiaurinė dabartinio Pakistano dalis, kuri ribojasi su Indijos Kašmyru, Kinijos Tibetu ir už Pamyro su Tadžikistanu, dar vadinama Mažuoju Tibetu. – Redakcijos pastaba.

Didžiosios Antano Poškos kelionės (2)

są A. Poškos medžiagą. Kai visos šios knygos bus išleistos, turėsime aštuonis A. Poškos *Raštų* toms. A. Degutis sudarė ir *Antano Poškos bibliografiją*, kuri išleista 2006 metais.

Išties simboliška, kad praėjus 5 metams nuo A. Poškos 100-mečio minėjimo, jau spėta išleisti penktąją jo *Raštų* knygą, kurios kelis pirmuosius gautus egzempliorius A. Jucevičius įteikė Vilniaus pedagoginio universiteto rektoriui akad. Algirdui Gaižūčiui, VPU Kultūros ir meno instituto direktoriui prof. Vaidui Matoniui, A. Poškos dukteriai Laimai

Poškaitei-Kisielienei, A. Poškos barjeljefo ant vardinės auditorijos atminimo lentos autoriui skulptoriui Antanui Žukauskui, knygos redaktorei Birutei Ilgūnienei, sudarytojui Albinui Degučui, atsiminimų knygos *Antanas Poška* sudarytojui Augustui Kubiliui ir Vilniaus pedagoginio universiteto bibliotekai.

Iš vaizgantiškos dvasios pakylėtųjų giminės

Antano Poškos auditorijoje bu-

vo galima pamatyti įamžintų šio daug pasaulio išmaišiusio lietuvių kelionių akimirų. Jas primena paties Poškos nuotraukų paroda. Dvi iš parodos nuotraukų padarytos fotografo Vytauto Ylevičiaus, puikių fotoalbumų sudarytojo ir autoriaus. Jis prisiminė, kaip praėjusio amžiaus aštuntajame dešimtmetyje tuometiniame Vilniaus pedagoginiame institute, Geografijos katedroje, kilo mintis surengti susitikimą su A. Poška, kadaise buvusiu šio instituto dėstytoju. Rektorius Vytautas Uogintas neprieštaravo, nors

Per Antano Poškos auditorijos atidarymą: keliautojas ir alpinistas Vladas Vitkauskas, VPU Mokslo skyriaus vedėja doc. Danutė Sabromienė ir fototomeninkas, fotoalbumų autorius Vytautas Ylevičius

Pamenu perėjimą per stačią uolų keterą, takelį uolose – esu tikras, kad ir Poška tuo takeliu turėjo eiti. Savo sumontuoto kelionės filmo titruose įrašiau: tai yra takas, kuriuo veikiausiai buvo praėjęs ir Antanas Poška. Gal net tomis pačiomis pėdomis teko žengti.

Eidamas paskui pirmąją gal jautei, Vladai, nebylų jo buvimą?

Taip, toks jausmas buvo, nors kelionėje nekėlėme sau tikslo būtinai eiti paskui Antaną Pošką. Turėjome kitų tikslų, bet mūsų keliai su Poškos eitaisiais neišvengiamai susikirsdavo.

Štai Antano Poškos auditorijos atidarymo proga surengtoje parodoje matome nuotrauką, kur Poška rašo, kad tai esanti aukščiausia pasaulyje, kone 7 tūkst. metrų, perėja. Turėdamas keliavimo po kalnus patirties puikiausiai supratau, kad negali būti tokio aukščio perėjos, bet pamėgink dabar įrodyti entuziastams. Vis dėlto man pavyko nustatyti tą perėją žemėlapyje. Mes buvome prie pat jos, norėjau net užkopti, bet varžė laikas. Pagaliau būtinai užkopti nebuvo ir didelės prasmės, tačiau išsiaiškinau, kad tai yra žinoma ar ne 4,5 tūkst. metrų aukščio perėja.

Pakoregavote Antaną Pošką?

Poškos teiginiuose pasitaiko gana daug netikslumų, kai kuriuos geografinius dalykus jis pateikė nevisai teisingai. Taip pat yra ir dėl jo teiginių apie lietuvių kalbos ir Baltistane gyvenančių žmonių kalbos ga-

na artimus ryšius. Tiesioginio ryšio nėra, bet yra bendrų dėsniumų, o jų labai norint galima aptikti net ir gerokai viena nuo kitos nutolusių tautų kalbose. Bet aš puikiai suprantu Antaną Pošką. Tai, ką šis žmogus tuometinėmis sąlygomis sugebėjo pasiekti, patirti, aprašyti, mums ir šiandien nepasiekiamas. Man tikriausiai panašų įspūdį galėtų palikti nebent kelionė į Mėnulį, o gal ir to būtų mažai...

Ši palyginimo galimybė mums padeda į gyvenimą pažvelgti gal kiek reliatyviu žvilgsniu. Bet būtent toks ir yra gyvenimas.

Kiekviena žmonijos pažinimo pakopa savaime yra vertinga ir būtina, nors pirmąją darbą šiandien kam gali sukelti šypsnį. A. Poška buvo savo epochos atstovas ir nuveikė daug daugiau, negu to meto lietuvių apskritai galėjo svajoti. O jis padarė, nukeliavo, pažino, darė išvadas ir paliko ryškų pėdsaką. Antai prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis teigia, kad tarp Lietuvos žymiausių keliautojų du aukščiausi laipteliai turėtų priklausyti Konstantinui Ariui (1874–1941) ir Antanui Poškai.

Poška man tuo žavus, kad jo pažinimo potraukis, mokslininko sau kelti tikslai mus ir šiandien jaudina. Baltistane Poška dalyvavo Oksfordo universiteto profesoriaus Aurelijaus Steino organizuotoje mokslinėje ekspedicijoje po Himalajus, Birmą, Taklamakano dykumą. Stebina Poškos kurtos teorijos, kartais

net ir fantazijų grožis. Tos jo mokslinės pažiūros labai plačios skalės – nuo išties mokslinių iki kūrybinių fantazijų.

Romantiškai suvokto pasaulio padarinys?

Tas romantizuotas suvokimas, ko gero, jam turėjo įtakos. Bet štai kas įdomu: kuo toliau, tuo labiau Poškos asmenybė man tampa svarbesnė, patrauklesnė. Iš jo kūrinių man ypatingą įspūdį daro 1989 m. Algimanto Jucevičiaus rūpesčiu išleista A. Poškos knygelė *Requiem*. Tai Komijos lageriuose ant beržo tošies nuo bado išsekusio A. Poškos užrašytos mintys apie gyvenimo prasmę, žmogaus ieškojimus. Neatsitiktinai atidarant jo vardo auditoriją ištrauką iš tos knygelės perskaitė Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius akad. Algirdas Gaižutis. Dabar klausydamasis dar kartą susimąščiau: kas tai yra mūsų tautai Poška! Taip, keliautojas, mokslininkas, esperantininkas, kūrėjas... Kai skaičiau tremtyje ant beržo tošies parašytas jo mintis, stebėjau jį gelme. Tikrosios dvasios gelmė ir begalybė. Kitam tokia knygelė galėtų būti tarsi Biblija ar enciklopedija.

Ačiū, Vladai, ir tegul dvasios gelmės mus kelia vis aukštyne, bet ne žemyn.

Gera, kad pridūrei paskutinius žodžius.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

ir didelio entuziazmo neišreiškė („Darykite, tai jūsų reikalas“). Reikia suprasti, kad atsakomybė – jei kas – kris ant šio susitikimo iniciatorių ir organizatorių galvų.

Savo mašiniuke V. Ylevičius nuvažiavo į Šilo gatvę Antakalnyje pas A. Pošką – parsivežti į institutą. Kadangi niekur be fotoaparato nevažiuodavo, tad nufotografavo žymųjį keliautoją jo paties bute ir jam įprastoje aplinkoje. Žinoma, knygų lentynų fone, nes kokioje dar aplinkoje galėtume įsivaizduoti Pošką. Šis Ylevičiui pradėjo rodyti savo parašytų knygų rankraščius, o svečias stebėjosi, kad vienas žmogus tiek daug gali parašyti. Didžiausi tomai niekur nespausdintos, vadinasi, višiomenei nežinoma medžiaga.

V. Ylevičius ir dabar jaudinasi, prisimindamas, kaip vežė Antaną Pošką į tuometinę „pedagogų kalvę“. Atmintyje išliko šio žmogaus gebėjimas įdomiai kalbėti visomis temomis, kurių tik imdavosi ar būdavo užklaustas. Tai buvo žmogus, stovėjęs keliais laipteliais aukščiau už to meto kasdienybę. Nieko nuostabaus, kad iš savo aplinkos A. Poška labai išsiskyrė tiek savo išvaizda, tiek siekiais ir mintimis. Jo su šia žeme nesiejo nei politika, nei materialios vertybės, todėl daugeliui jis galėjo pasirodyti net truputį ne šio pasaulio žmogus. Juk ir buvo ne šio pasaulio, bet iš vaizgantiškos dvasios pakylėtųjų giminės.

Keliautoją Ylevičius fotografavo ir institute vykusio susitikimo metu. Nepamirštami susitikimai su labai nekasdiene asmenybe. Dabar

Muzikos garsai kviečia į Antano Poškos auditorijos atidarymą

tie įspūdžiai jau virtę prisiminimais, ir kiekvienas tų prisiminimų žiupsnis yra vertingas, nes padeda sudaryti išsamesnį vaizdą apie šią legendinę asmenybę.

Indijoje nepamirštas

2007 m. Jokahamoje (Japonija) vyko pasaulinis esperantininkų kongresas. Prie Lietuvos esperantininkų sąjungos valdybos pirmininko Povilo Jegorovo priėjo naujasis kaktis išrinktas Pasaulio esperanto sąjungos prezidentas Probalas Dasgubta, ir paklausė: „Ar žinote, kad

vienas iš esperantininkų judėjimo Indijoje pradininkų buvo jūsų Antanas Poškus?“ Atsakymas buvo toks: „Mes žinome, ir mums malonu, kad indai šitai atsimena.“

Šį pokalbį prisiminė esperantininkų žurnalo *Litova stela* žurnalo redaktorius Vytautas Šilas, pabrė-

Atidarant antropologo Antano Poškos auditoriją Vilniaus pedagoginiame universitete kalbamės su Lietuvos keliautojų sąjungos prezidentu Algimantu JUCEVIČIUMI.

Gerbiamasis Algimantai, per pastaruosius penketą metų nuo Antano Poškos (1903–1992) šimtųjų gimimo metinių minėjimo šis renginys ar tik nebus vienas iš reikšmingesnių tarp skirtųjų šiai asmenybei? Žinoma, didelį įspūdį padarė ir 2007 m. vasarį vykęs „Antano Poškos bibliografijos“ pristatymas Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Prisimenate, kad ši „Bibliografija“ išleista Jūsų asmeninėmis lėšomis, už ką nusipelnote pačių šilčiausių dėkingumo žodžių.

Mes visi Antanui Poškai esame ištis labai skolingi. Gerai, kad jo 100-ųjų metinių proga 2003 m. kai kurie svarbūs akcentai buvo sudėlioti. Pasvalio rajono Saločių vidurinei mokyklai suteiktas Antano Poškos vardas, buvusio Grybkelių kaimo, kur jis gimė, laukuose pastatytas stogastulpis. Pasvalio krašto muziejui įrengta Antanui Poškai skirta ekspozicija, o jam skirtoji muziejaus edukacinė programa-spektaklis *Kelio brolis* ne kartą rodytas Pasvalio kultūros namuose. Gražūs paminėjimo renginiai vyko Vilniuje: konferencijos,

parodėlės, išleisti atsiminimai apie šį iškilų žmogų. Lietuvos keliautojų sąjunga ėmėsi A. Poškos knygų leidybos. Man labai smagu, kad kelis tik ką gautus A. Poškos *Raštų* V tomo egzempliorius šiandien galėsiu padovanoti žymiausiems šio

Labai gilią prasmę, nes Vilniaus pedagoginiame universitete rengiami mokytojai, kurie baigę mokslus išsivažinėję po įvairias Lietuvos vietas. Neabejoju, kad bent dalis tų mokytojų užsidegs pažinimo troškimu, žingeidumu, kuriuo

Ko gero, be Lietuvos keliautojų sąjungos pastangų šis Antano Poškos propagavimo darbas ne taip sėkmingai judėtų. Ar turite ir daugiau gerų pagalbininkų?

Mūsų indėlis labai kuklus, nes esame tik visuomeninė organizaci-

pagal savo išgales prisideda. Prieš 105-ąsias Poškos metines susiskambinau su Pasvalio krašto muziejumi, kuriame yra Antano Poškos kampeilis, jam skirti eksponatai. Važiuosime į Pasvalį, Antano Poškos mokykloje Saločiuose dalyvausime 105-ųjų metinių minėjime, pristatysime naująją knygą. Antano Poškos vardas turi skambėti plačiai, o garsiausiai jo gimtinėje.

Visa tai labai gražu ir reikalinga. A. Poška savo didžiasias keliones pradėjo, kai 1918 m. Nepriklausomybę paskelbusi Lietuva sunkiausiomis sąlygomis ėmė atsigaivinti po Pirmojo pasaulinio karo ir Nepriklausomybės kovų. Tik pasauliui atviros šalies sūnus galėjo pradėti savo didžiasias keliones. Tačiau Poškai teko patirti, ką reiškia gyvenimas geležinės uždangos sąlygomis.

Deja, deja, tokie jau rūstaus likimo išbandymai teko Poškai. Tačiau jo pirmieji žingsniai buvo skirti Lietuvos populiarinimui pasaulyje, tam tikslui jis išmoko ir esperanto kalbą. Rengė per radiją laidas esperanto kalba, pagaliau ir jo didžioji kelionė buvo skirta ne vien tam, kad pačiam pamatyti, bet ir Lietuvą pristatyti kitose šalyse, žemynuose, kur žmonės iš jo lūpų pirmą kartą išgirdavo apie Lietuvą. Poška skaitė paskaitas apie Lietuvą, visai ją populiarino kitose jo aplankytose šalyse. Įkvepiantis pavyzdys mums visiems.

Čia tai bent Lietuvos įvaizdžio kūrimas – per save patį, pačiu savimi kaip tolimos šalies atstovu – jis pateikė žinią pasauliui apie savo šalį.

Tokią misiją jis buvo užsibrėžęs atlikti ir tą padarė. Lietuvos okupacijos sąlygomis prasidėjo priverstinės Poškos „kelionės“ Komijoje. Bet ir ten jis nenustigo. Šiaurės lageriuose gimė ant beržo tošių parašytas *Requiem*. Tai gilios minties kūrinys – apmąstymai apie žmogaus

LIETUVIŠKOS DVASIOS REIŠKĖJAS

Lietuvos keliautojų sąjungos pirmininkas Algirdas Jucevičius, Tautinio atgimimo ažuolyno daktaro Jono Basanavičiaus tėviškėje Ožkabaliuose vienas iš sumanytojų Vitalijus Stepulis ir mokslo istorikas bei filosofas prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis

vardo garsintojams. Taigi 105-ąsias Antano Poškos gimimo metines pasitinkame ne tuščiomis rankomis. Į tos asmenybės garsinimo veiklą įnešame ir mes savo grūdą: nuo šiol Vilniaus pedagoginiame universitete bus ne tik Antano Poškos auditorija, bet ir jo knygų universiteto bibliotekoje.

Kokią prasmę matote šios vardinės auditorijos atidaryme?

tryškė tryško Antanas Poška. Vadinasi, tuo pažinimo geismu uždegs ir savo būsimuosius moksleivius. Svarbiausia, kad žinių sklaida apie Pošką plis, o šios jos vardo auditorijos atidarymas tokią viltį teikia. Šioje auditorijoje Lietuvos keliautojų sąjunga inicijuos Antano Poškos skaitymus, seminarus, studentų susitikimus su keliautojais.

Kai ką iš Poškos paveldo išleidžia Lietuvos esperantininkų sąjunga, nors ji galėtų ir dar daugiau nuveikti. Juk labai didelės Poškos kaip esperantininko veiklos archyvas atiduotas šiai sąjungai.

Pagal gal neturėtume lenkyniauti ir lyginti, kurie čia daugiau ar mažiau padarė, nes visų pastangos yra sveikintinos. Lietuvos keliautojų sąjunga taip pat prie šios veiklos

* *Antano Poškos bibliografija, 1920–2006*: [keliautojas, antropologas, rašytojas ir vertėjas] / Albinas Degutis. – Vilnius: *Agnus Dei*, 2006. – 285, [2] p.: portr. – Tiražas [100] egz.

Atkelta iš 1 p.

S. B. Jundzilo knygos buvo jo universitetas

Gerbiamas, Profesoriau, kada gi pokalbį pradėti turi vienas iš pašnekovų, leiskite man imtis šios malonios užduoties. Ką mes žinome apie Juozapo Varševičiaus vilnietšką gyvenimo laikotarpį? Gimė 1812 m. Vilniuje neturtingų inteligentų šeimoje. Įstojo į tuo metu klestėjimo laikus išgyvenusį Vilniaus universitetą, bet po metų dėl lėšų stokos jaunuolis mokslus turėjo nutraukti. Jį traukė botanika, tad išdarbino Vilniaus botanikos sode, kuriam tuo metu vadovavo Juozapas Jundzilas, garsaus botaniko Stanislovo Bonifaco Jundzilo sūnėnas. 1831 m. sukilimas į savo verpetą įtraukė pažangiausias krašto jėgas, bajoriją ir studentiją. Juozapas Varševičius sukilėlių kariuomenėje tarnavo vadovaujamas generolo Antano Gelgaudo (Gedgaudo). Nepaisant labai jauno amžiaus – jam buvo tik 19 metų – Varševičiui buvo suteiktas karininko laipsnis. Jis buvo mūšio su carine kariuomene dėl Vilniaus Panerių kalvose dalyvis. Sukilėliams pralaimėjus, jie traukėsi Prūsijos link, kartu ir Juozapas Varševičius.

Ties siena su Prūsija baigėsi lietuviškasis J. Varševičiaus gyvenimo laikotarpis. Toliau jau emigracinio gyvenimo bangos jį nešė iš Prūsijos į Berlyną, iš ten – į Pietų Ameriką, o grįžęs ramų mokslinio gyvenimo uostą atrado Krokuvos Jogailaičių universiteto botanikos sode, kurį mūsų kraštiečiai praturtino naujų augalų rūšimis ir išvedė į geriausių Europos botanikos sodų gretas. Botanikos pasaulyje Varševičius žinomas kaip vienas didžiausių orchidėjų ir gegužraibių „medžiotojų“ bei tyrinėtojų, atrado naujų ligi tol mokslui nežinomų chinimedžių ir palmių rūšių. Jo vardu pavadinta daugybė orchidėjų ir kitų augalų, apie visa tai Jūs ir papasakosite šio pokalbio metu. Dabar paminėkime tik keletą: *Warszewiczella amazonica* (Varševičiaus gegužraibė), *Canna warszewiczia* (Varševičiaus pypytė), *Begonia warszewiczii* (Varševičiaus begonija), *Ribes warszewiczii* (Varševičiaus serbentas) ir t. t.

Varševičius mirė ir buvo palaidotas Krokuvoje. Krokuvos botanikos sode jam pastatytas paminklas (skulptorius Franciszek Wyspianski), ant kurio iškalto poeto Vincento Polio Varševičiui skirtos eilės. Bet gal ne viską pasakėme kad ir apie jo gyvenimą Lietuvoje?

Išties ne viską. Juozapas Varševičius į Vilniaus universitetą įstojo veikiausiai būdamas 16 metų, t. y. 1828 m. rudenį. Po metų nutraukė mokslus ir pradėjo dirbti universiteto botanikos sode, kur jo tikruoju universitetu tapo žymaus botaniko prof. Stanislovo Bonifaco Jundzilo 1791 m. išleistas floristinis veikalas *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės augalų aprašymas pagal Linėjaus sistemą* (lenkų kalba). 1811 m. išleistas antrasis šios knygos leidimas. Be to, S. B. Jundzilas parašė trumpą *Taikomosios botanikos vadovėlį*. Buvo trys jo leidimai – 1804, 1818 ir 1929 m. Iš šių dviejų labai

Orchidėja „*Miltonia warszewiczii*“. Visos orchidėjos, iliustruojančios šį straipsnį, yra atrastos Juozapo Varševičiaus ir pavadintos pagal jo pavardę

Orchidėjų medžiotojas iš Lietuvos

aiškiai ir gražiai parašytų vadovėlių Varševičius pasisėmė daug jo gyvenime vėliau pravertusių žinių.

Juozapo Strumilos botanikos sode

Įsiplieskęs sukilimas atitraukė Varševičių nuo sodininkystės ir botanikos reikalų?

Jis tikriausiai maždaug metus dirbo Vilniaus universiteto botanikos sode, bet vis daugiau laiko skyrė darbui Juozapo Strumilos botanikos sode. Ši asmenybė taip pat verta mūsų dėmesio.

Poetas Vincentas Polius – 1831 m. sukilimo dalyvis ir Juozapo Varševičiaus bičiulis. Adolfo Piwarskio grafėnis portretas, 1862 m. paskelbtas „Tygodnik Ilustrowany“

Juozapas Strumila (Józef Strumillo, 1774–1847) laikomas teorinės sodininkystės pradininku Lietuvoje. Jis prie Vilniaus įveisė didelį moksliskai tvarkomą sodą, parašė 3 tomų veikalą *Šiaurės sodai*. Jame pateikė augalų rūšių ir veislių aprašymus, nušvietė kai ku-

riuos sodo augalų agrotechnikos klausimus.

Jeigu atmintis neapgauna, tai Vilniuje Sodų gatvės pavadinimas mums ir primena maždaug toje vietoje buvusį Strumilos sodą?

Kiek man žinoma, Strumilos sodas buvo kažkur už buvusį Rūd-

Tikriausiai Strumilai jo sodas nebuvo skirtas vien pasigėrėjimui?

Iš to sodo Strumila pragyveno. Nors jis norėjo būti advokatu ir ėmėsi atitinkamų žygių, tikrasis jo pajamų šaltinis buvo botanikos sodas. J. Strumila buvo masonas ir 1822 m. suimtas už patriotinę veiklą. Prasideda tardymas, Strumila išvežamas į Peterburgą, kalinamas Petropavlovsko tvirtovėje. Iš ten vežamas į Varšuvą, paskui – vėl atgal į Peterburgą. Vilniuje paliktas Strumilos botanikos sodas apleistas nyksta. Laimei, 1829 m. J. Strumilai leidžiama grįžti į Vilnių.

Man regis, maždaug tuo metu į Strumilos sodą ateina dirbti ir Juozapas Varševičius. Jis Juozapą Strumilą, o kiek anksčiau ir Vilniaus universiteto botanikos sodo vadovą Juozapą Jundzilą, įtikino turįs „žalią pirštą“ (anglai sako – *to have a green thumb*), vadinasi, yra geras sodininkas. Suprask: ten, kur jo pirštas prisiliečia, augalai žaliuoja. Ir išties Strumilos sode pradėjus darbuotis Varševičiui, nususe augalai ir gėlės bemat atgijo.

Bet štai 1830 m. Lenkijoje kyla sukilimas, 1831 m. – ir Lietuvoje. Galimas dalykas, kad tai J. Strumila paskatino savo sodininką J. Varševičių eiti į sukilėlių gretas. Mat 57 metų Strumila, kuris nemažai metų buvo tardomas ir kalinamas, jautėsi per senas kovoti. Tai mano spėjimas.

Su Vincentu Poliu išėjo į sukilimą

Esama ir kitų teiginių. Lenkų šaltiniuose teigiama, kad Varševičius buvęs karštas savo krašto patriotas, ir kartu su savo draugais poetu Vincentu Poliu (Wincenty Pol, 1807–1872) ir Rapolu Červiakovskiu (Rafal Czerwiakowski) nuėjo su sukilėliais.

Man kyla abejonių, ypač dėl Ra-

Orchidėja „*Cattleya warszewiczii*“

Orchidėja „*Cycnoches warszewiczii*“

Orchidėja „*Miltoniopsis warszewiczii*“

Mūsų kraštiečiai Juozapas Varševičius pasauliui atrado apie 300 naujų orchidėjų rūšių

ninkų miesto vartų ir tęsėsi iki Šv. Stepono bažnyčios. J. Strumila Vilniaus universitete studijavo gamtos mokslus. Baigęs studijas nuo 1811 m., taigi dar prieš gimstant Varševičiui, įsidarbino šio universiteto botanikos sode. Greitai įsteigė ir savo botanikos sodą, kurį tvarkė labai sumaniai, moksliskai.

polo Červiakovskio. Dar neteko užčiuopti jo buvimo Vilniuje pėdsakų. Varšuvoje sukilimo metu jis įsteigė keletą karinių ligoninių sužeistiesiems gydyti. Kartu su Varševičiumi Červiakovskio pavardė sutinkama tik tada, kai Varševičius atvyksta į Krokuvą, o tai atsitinka tik 1853 metais.

Jums leidus pasakyti, kokios informacijos radau rengdamasis šiam pokalbiui apie Vincentą Polį. Jo tėvas Pranciškus Ksaveras Polis (Franciszek Ksawery Pohl) buvo vokiečių, gimęs Varmijoje, o motina Eleonora buvo kilusi iš sulenkėjusių prancūzų giminės Longchamps de Berier. Po jų vedybų 1800 m. Pranciškus Polis (Franciszek Poll – taip ėmė pasirašinėti) dirbo austrų administracijoje Liubline. Gimęs sūnui Vincentui šeima persikelia į Lvovą, o 1823 m. miršta tėvas. Vincentas baigė Lvovo kolegiją ir Tarnopolio (ukrainietiška – Ternopolis) jėzuitų kolegiją, tada pradėjo studijuoti Lvovo universitete Filosofijos fakultete. Praėjus trejiems metams po universiteto baigimo rekomenduotas Adomo Jocherio atvyko į Vilnių, tapo vokiečių kalbos ir literatūros lektoriaus pavaduotoju (lenk. zastępca) Vilniaus universitete. Štai čia ir susikirto Vincento Polio ir Juozapo Varševičiaus keliai.

Prasidėjus sukilimui Vincentas Polis tapo 10 Lietuvos ulonų pulko puskarininkiu (podchorąży), mūšių metu buvo sužeistas. Buvo apdovanotas *Virtuti Militari* ordinu ir pakeltas į karininkus. Sukilimui pralaimėjus kartu su kitais kovos draugais pasitraukia į Prūsiją. Drezdene susipažįsta su Adomu Mickevičiumi. Jis palankiai įvertina Polio poetinius bandymus. Lenkijoje gerai žinoma V. Polio poema *Daina apie mūsų žemę*, kurioje pateikta tokia lietuvių charakteristika:

*Kiedy szczyry, jak wosk topnie;
Ale gdy go kto zahaczy:
To i w grobie nie przebaczy
I na końcu swego dopnie!* -

(Kai atviras, kaip vaškas tirpsta,
Bet jeigu kas jį užkabins,
Tai ir karste nedovanos
Ir savo pagaliau pasieks.)

Vincas Mykolaitis Putinas romane „Astorijų šešėlyje“ cituoja dvi vidurines iš keturių pateiktųjų eilučių, kaip giliausią lietuvių charakteristikos pavyzdį.

Vincentas Polis yra parašęs Varševičiui skirtą poemą, kurios vienas posmas iškaltas ant Varševičiaus paminklo. Poemą Polis parašė sužinojęs, kad mirė 54-erių metų Varsevičius.

Su Ignu Domeika Varševičiaus keliai nesusikirto

Dar grįžkime į sukilimo laikus. Esate gerokai išsigilinęs į kito Pietų Amerikos, tiksliau, Čilės tyrinėtojo Ignoto Domeikos (1802–1889) biografiją. Inicijavote ir savo lėšomis parėmėte jo knygos „Mano kelionės: tremtinio atsiminimai“ I tomo išleidimą. Ar I. Domeika buvo susitikęs su J. Varševičiumi sukilimo metu? Abu tarnavo pas skirtingus sukilimo vadus: I. Domeika buvo generolo Dezidero Chlapovskio adjutantų, o 10 metų už jį jaunesnis J. Varševičius kovojo generolo Antano Gedgaudo pulke.

Kai Chlapovskio ir Gedgaudo pulkai prie Vilniaus susijungė, Domeikos čia nebuvo: jis su atskiru daliniu buvo pasiųstas prie Kauno. Vargu, ar būsimųjų žymių mokslininkų susitikimas buvo įvykęs. O ir susitikęs 19 metų jaunuolį kone trisdešimtmetis Domeika vargu ar būtų atkreipęs dėmesį. Bent jau savo knygoje Varševičiaus nemini.

Kada Domeika rašė savo knygą „Mano kelionės“ (Moje podroże)?

Mažą dalelę parašė dar lankydamsis Vokietijoje, ji išspausdinta

mūsų išleistame *Mano kelionių* I tome. Vis dėlto didesnę tų prisiminimų dalis buvo parašyta Čilėje, kai 1870 m. mirė I. Domeikos žmona. Jis jautėsi labai vienišas, kankino nostalgija. Rankraštis buvo pavogtas Paryžiuje, tad tekstą atkūrė iš atminties, kai 1884 m. viešėjo pas savo dukrą Aną Kruz, kuri buvo iškėjusi už I. Domeikos brolio Kazimiero sūnaus Leono ir grįžusi gyventi į senąją Domeikų sodybą Nedzviadkoje.

Trumpai tariant, iš Domeikos atsiminimų apie Varševičių nieko nepavyks sužinoti. Bet gal esama kitų šaltinių?

Duomenų nėra daug. Žinoma, kad, kitaip negu Domeika, Varševičius dalyvavo mūšyje dėl Vilniaus Panerių kalvose. Nepaisant jauno amžiaus – Varševičiui buvo tik 19 metų – jam buvo suteiktas karininko laipsnis. Po mūšio ties Vilniumi sveikas pasitraukė į Prūsiją. Pateko į stovyklą, kur sukilėliai karininkai buvo internuoti. Iš karininkų buvo pareikalautas duoti žodį, kad niekada nepakels ginklo prieš Rusiją.

Literatūroje minima, kad J. Varševičiui teko patirti didelį nepriteklių, kaip ir daugumai į užsienį patekusių sukilėlių. Sunku pasakyti, kiek laiko jis buvo internuotųjų karių stovykloje, bet iš jos atsivėrė Įsrutyje (*Wystruc* lenk., *Insterburg* vok.), tikriausiai Juozapo Jundzilo arba jo dėdės dėka, nes jie palaikė ryšius su daugelio Europos botanikos sodų direktoriais. Tėn Varševičius praleido apie 8 metus. Dirbant buvo pastebėti jo neeiliniai gabumai. Laimei, savo buvusio mokinio Varševičiaus nepamiršo Vil-

akivaizdžiai žengęs pasaulinio mokslo centro link, konkuravo su Paryžiumi ir Londonu.

Berlyno šlovė

Kokie faktai leidžia teigti, kad Berlyno mokslinė šlovė jau buvo spėjusi nustelbti daugelio kitų Europos miestų šlovę? Mums svarbu žinoti, į kokią mokslinę aplinką pateko mūsų kraštietis.

1806 m. Prūsijos kariuomenę sutriuškino Napoleonas, bet praėjus keliems dešimtmečiams Prūsijoje buvo jaučiamas didelis pakili-

Humboldtas (Alexander von Humboldt, 1769–1859) nuo 1829 m. irgi prisidėjo prie Berlyno gero vardo augimo, nes tada jis buvo priverstas grįžti gyventi į šį miestą. Jaunystėje buvo Prūsijos valstybės tarnautojas, bet 1796 m. iš motinos paveldėjo didžiulius pinigus, metė tarnybą ir atsidėjo mokslui. 1799 m. su botaniku Aimé Bonplandu (Aimé Bonpland 1773–1858) laivu iškeliavo į Pietų Ameriką. Beveik metus praleido Venesuelos džiunglėse, paskui keliavo po Kolumbiją, Ekvadorą, Kubą, Meksiką. Grįžo po penkerių metų,

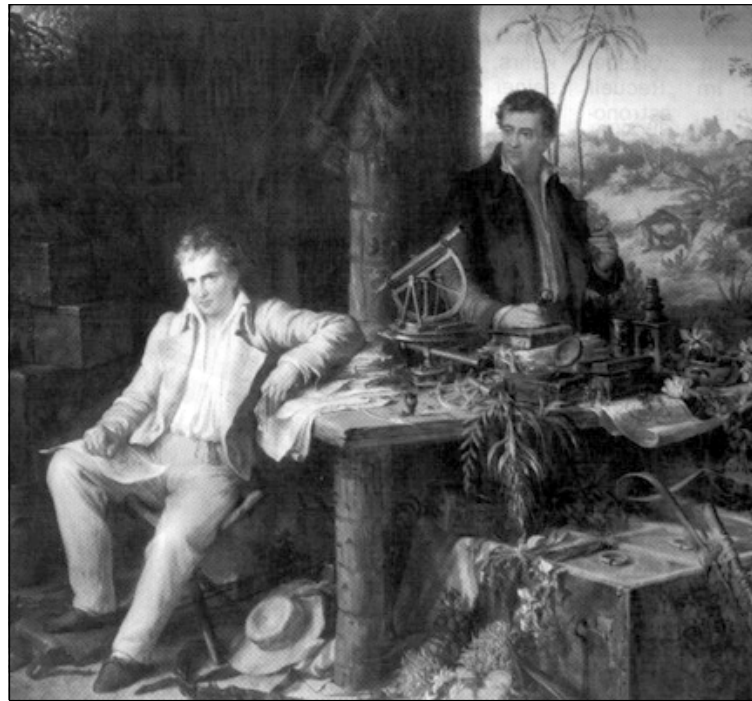
aprašytais, iš Berlyno universiteto Humboldtas pakvietė jauną specialistą. Tai botanikas Karlas Sigismundas Kuntas (Karl Sigismund Kunth, 1788–1850) kurio dėka buvo išleista daug tomų šių atsivežtųjų iš Ekvadoro, Venesuelos, Kolumbijos ir Meksikos augalų aprašymų.

Vadinasi, Aleksandras fon Humboldtas suspėjo apsilankyti ir Šiaurės Amerikoje?

Iš Limos, Peru sostinės, jis keliavo į Meksiką, iš Verakruzo uosto pasiekė Vašingtoną, iš kur ir grįžo į Europą. Kaip sakiau, Humboldtas gyveno Paryžiuje, kuris buvo laikomas pasaulio mokslo centru. Bet štai nelaimė: 1827 m. Aleksandras fon Humboldtas baigia išleisti paskutinius paveldo skatikus ir bankrutuoja, – štai kaip brangiai atsijėjo jam ekspedicija, Bonplando kelionės išlaidos ir tie 30 tomų, kuriuose jis aprašė naujas atrastųjų augalų rūšis.

A. Humboldtas grįžo į Berlyną ir vėl tapo aukštu valstybės tarnautoju. Po dvejų metų K. S. Kuntas baigė aprašinėti ir publikuoti Humboldto atrastus augalus ir taip pat grįžo į Berlyną. Jis daug padėjo enciklopedininkui Humboldtui, nes buvo tikras botanikos profesionalas. 1829 m. Kuntas tapo Berlyno botanikos sodo vicedirektoriumi, botanikos profesoriu, o 1840 m. tame sode atsirado ir mūsų Juozapas Varševičius. Kaip jau sakėme, prof. Juozapo Jundzilo protekcijos dėka.

Sėkmingas atvejis, nes atvykėlis Berlyne gali ne tik užsiimti mėgiama botaniko veikla, bet ir šiek tiek

Aleksandras fon Humboldtas ir Aimé Bonplandas džiunglių laboratorijoje prie Orinoko upės Pietų Amerikoje. Eduardo Enderio paveikslas, 1850 m.

Prie šio Čimboraso ugnikalnio Ekvadore Juozapui Varševičiui bus lemta padaryti savo svarbiausią atradimą. Jo pirmtakai Vilhelmas fon Humboldtas ir Aimé Bonplandas atsidėję tyrinėjo šio ugnikalnio augmeniją, bet taip ir neįkopė į jo viršūnę. Nėra patikimų žinių, ar tai pavyko padaryti ir Juozapui Varševičiui. „Geography of Plants“, 1807 m. iliustracija

niaus universiteto Botanikos sodo direktorius Juozapas Jundzilas. Sužinojęs apie savo talentingojo mokinio likimą, dar kartą juo pasirūpino, ir 1840 m. Varševičius pakviečiamas dirbti į Berlyno botanikos sodą. Tuo metu Berlynas jau buvo

Prūsijos švietimo ministras Vilhelmas fon Humboldtas (Wilhelm von Humboldt, 1767–1835) 1810 m. Berlyne įsteigė universitetą. Netrukus kaip mokslo centras jis pradėjo labai sparčiai augti. Ministro brolis Aleksandras fon

gyveno Paryžiuje, ėmė skelbti Pietų Amerikoje atliktų savo mokslinių tyrimų medžiagą. Jis pargabeno iš Pietų Amerikos 60 tūkst. egzempliorių augalų, iš jų 3600 visiška naujų rūšių. Tai štai, kad tos naujos rūšys būtų klasifikuotos ir

studijuoti. Jam tapo prieinamos geros bibliotekos, puikūs moksliniai žurnalai ir kita literatūra.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Anelė GIRKONTAITĖ

Kas atėjo, kas neatėjo, kam savo namai brangūs, o kai kas jais nesididžiuoja, kam šventė svarbi, o kai kam ir kolegos nerūpi... Tačiau Vilniaus pedagoginio universiteto (VPU) rektorius prof. Algirdas Gaižutis sveikino išskirtuosius ir visus likusius bendradarbius, linkėjo gerų, darbinių metų, nesileido į akademinės ir kaip visada meniškas suvestines, bet davė gerą užtaisą artistams, kurie jau kelios dienos jaudinosi prieš koncertą. Rengėsi scenos ekrame demonstruoti savo vaikystės, pauglystės ir kitokias nuotraukas, fantazavo, kokiais puošniais apdarais dabinsis, visokiais žolelių nuovirais skalavo gerkles, užsislaptinę nuo kolegų ruošė staigmeną.

Nuostabu! Tokie šūksniai palydėjo iš Aktų salės išeinančius artistus po šventinio universiteto dėstytojų ir viso personalo koncerto. Šį kartą scenoje buvo ne kokia kvietinė dama, bet savi menininkai. Kiek daug, pasirodo, mūsų pedagoginiame universitete kūrybingų žmonių! Ir kas galėjo pamanyti, kad po rimčiausios profesorės šydu slepiasi dainininkė Marija Barkauskaitė! Su profesionaliu dainininku ir režisieriumi Socialinės komunikacijos instituto dėstytoju dr. Egidijumi Mažintu ji atliko Frenko Sinatros duetą *Klajūnai naktį*, o su Muzikos katedros dėstytoja doc. dr. Rasa Kirliauskiene – Miko Vaitkevičiaus dainą *Laumės juosta*.

Kastytį Barisą kaip muzikantą pažįsta visi, tačiau kokią Cerliną atsidė šis „Don Žuanas“! Tai žavi, puikiai dainuojanti Socialinio ko-

munikacijos instituto (SKI) ir Mykolo Romerio universiteto dėstytoja dr. Ieva Kuginytė-Arlauskienė.

Įdomu, kiek valandų namuose dainos posmais mylį prisipažino du nuostabūs duetai: dainininkė Zita Grigienė ir prof. Romualdas Grigas

bei dr. Jolanta Kisielytė-Sadauskienė ir doc. dr. Kazys Sadauskas? Scena profesūrai – ne juokas... Tačiau kartais verta pabūti koncertuojančių žmonių kailėje.

Paslėptą muzikalumą šį kartą parodė Mykolo Romerio universi-

provizuotą Leporelio (Leporello) ariją – anei juokingą, anei „skanią“.

Solistams akompanavo fonogramos ir du grojikai – Socialinės komunikacijos instituto doc. dr. Rita Bieliauskienė ir Meno edukologijos instituto studentas Rolandas Skirelis.

nime, *Ūkininko patarėjūje* bei kitoje spaudoje, įdomiai ir turiningai rengia Vilniaus pedagoginio universiteto puslapis dienraštyje *Respublika*. Be to, J. R. Skomskis sėkmingai dirba kultūros paveldo valstybinėje komisijoje. Naujųjų informacinių

VILNIAUS PEDAGOGINIAME UNIVERSITETE

PEDAGOGAI DAINUOJA DUETUS

Baigiamąją dainą „Sūpuoklėse“ (*Funiculi, Funicula*) dainavo visi scenoje pasirodę atlikėjai

Marija Barkauskaitė ir Egidijus Mažintas romantiškai atliko dainą „Klajūnai naktį“

teto dėstytojas doc. dr. Vytautas Dumbliuskas, įvairiais ritminiais mušamaisiais pritaręs populiarių dainų temomis atliktai puikiai Vytauto Barkausko improvizacijai. Griaudėjo ovacijos.

VPU Muzikos katedros doc. dr. Vida Palubinskienė griežė armonika, smuikavo Aušra Staponkutė, šauniai dainavo doc. dr. Sigita Montvilaitė ir bernaitis Rolandas Skirelis.

Folkloro ansamblio *Poringė* meno vadovas Vladas Černiauskas ir Audronė Vakariniene skambant gitarai pasidavė lyriškai nostalgijai, o Valdimantas Markevičius, nusitvėręs mikrofoną, staiga uždainavo... Demio Ruso (Demis Roussos) balsu, – *Goodbye, my love, goodbye*.

Dr. Antanas Kiveris kaip visada žavėjo gražiu savo balsu, jautriu ir artistišku bendravimu su partneriais. Su dr. E. Mažintu atliko im-

koncertas baigėsi finale *Funiculi, Funicula* ir visų susirinkusiųjų niūniuojama ekrane mirgančiais tekstais bei drauge su skambančia fonogramą...

Rektorius akad. A. Gaižutis atlikėjų apdovanojo dovanomis, bučiniai ir nevytančio žavesio rožėmis. Geltonų skėčių pulkas bisavo.

Pirmasis veiksmas baigėsi. Pertraukoje – jauki antrojo aukšto atmosfera, pasilabinimai, nuotraukos. Kaip įprasta pedagoginio universiteto renginiuose tarp žiūrovų ir atlikėjų sukinėjosi nenuilstantis Juozas Romualdas Skomskis (pedagogas ir žurnalistas, Vilniaus pedagoginio universiteto savaitraščio *Šviesa* vyriausiasis redaktorius). VPU liuanistikos auklėtinis, baigęs studijas 1960 m., rašo ne vien kultūros, moralės klausimais, bet ir sėkmingai bendradarbiauja *Moksle ir gyve-*

technologijų dėstytojas Leonas Kleinauskas taip pat buvo žavus – filmavo, fotografavo, tikrino, naikino, vėl fotografavo: visus kolegas norėjo įamžinti žavingus. VPU dėstytojai – V. Černiauskas ir V. Markevičius puikiai traukė kapelinį repertuarą, sumuštinukus kramtančiųjų kojos pačios kilnojosi...

Antrasis veiksmas – trečiojo aukšto fojė. Nuostabus šokėjas anglų filologijos vedėjas doc. dr. Linas Selmistraitis knygoje ir studentų ataskaitiniuose darbuose „užsikarusius“ dėstytojus išjudino, mokė šokti valsą, rumbą, sambą, čia čia čia... Entuziastingiausiai kitą dieną kojas pakabinti norėję...

Tai puikus koncertinis pasilabinimas, nepretendavęs į meno aukštumas, bet parodęs mūsų pedagogų kūrybines galias! Kūrybingų metų ir auditorijose!

Atkelta iš 4 p.

Visų pirma keli žodžiai dėl *Asmenvardžių rodyklės*. Joje laikomasi nuostatos šalia pavardės duoti visą vardą, pavyzdžiui, Aistis (Aleksandravičius) Jonas. Tokiai praktikai reikia pritari. Tačiau šioje rodyklėje prie kai kurių gerai žinomų asmenų pavardžių, lengvai randamų visokiose lietuviškose enciklopedijose, pridėamos tik vardo raidės: Bagdonas J(uozas), Bakšys J(uozas), Bakūnas V(ladas), Balkevičius J(onas), Baluckis M(ykolas), Banaitis S(aliamonas) ir t. t. Suprantama, bus atvejų, kai teks tenkintis vardo raide ar net viena pavarde, bet mūsų pateiktieji ir kiti panašūs pavyzdžiai ne iš tos rūšies.

Autorius ir leidykla sutartinai kitų tautų pavardės ir vardus lietuviną. Tuo galima pasidžiaugti. Tačiau keilais atvejais ir čia užsimirštama. Antai šalia Mažosios Lietuvos spaustuvininko pavardės Mauderodė parašytas vardas Otto (p. 485). Lietuvinantys vardus šaltiniai ra-

šo Otonas (man būtų gyva forma ir Otas). Prie Melanchtono pavardės derėjo rašyti ne raidę F, bet vardą Pilypas.

Ir tekste, ir rodyklėje esama kiek korektūros klaidų. Dėl po nuotrauka parašytos pavardės Stasys Šilingis (turi būti Šilingas, žr. p. 297) net nežinau, ar čia korektūros klaida, ar koks supainiojimas. Panašių atvejų esama daugiau: ir rodyklėje, ir išnašoje (p. 28) Koženiauskienei pridėta vardo raidė P, nors turėtų būti Regina. Čeko Beblavio originali pavardės forma yra Beblavz (ne Beblowy). Prancūzijos politikos Klemanso pavardės originali forma yra Clemenceau. Prancūzijos prezidentas Raimondas Puankarė (p. 285) kitame puslapyje gavo raidę A.

Apskritai 362 puslapis nelaimingas: jame dar du žodžiai su aiškiomis korektūros klaidomis: parašyta nuospendžiui ir pakolomis. Po 4-tos

citatos trūksta kabučių. Dar kelios pastebėtos korektūros klaidelės: siutuvė (19), harbierius = barbierius? (30), ir kitas = ir kitais (153), skriaudžiamai įvairių kampanijų = kompa-

Ilgėja vertingų monografijų rikiuotė

nijų (273), pakolomis (385), nesvrbu (393), iškelė (398).

Korektūros klaidos kalbai nepavojingos, tik žmonėms būna juokingos. Nors pristatomos knygos kalba apskritai visai gera, bet norėtųsi leidinio redaktorės ir kitų kolegų akis atkreipti į kelis atvejus, dėl kurių jau net kyla abejonių, ar dar verta ką sakyti. Gal jie skubinančių „vakarinti“ mūsų kalbą entuziastų jau šiaip ar taip teisinami?

Vis dėlto pirmiausia išrašau pluoštelį sintaksinių junginių, kur senais, jablonskiniais principais vadovaujantis, reikėtų taisyti valdymą: prieina išvados (37, 130, 162) = prieina prie išvados (Jablonskis yra teikęs prie šio veiksmazodžio vartoti ir galininką, bet, geriau pasvarsčius, ko gero, galininkas labiau tinka su konkrečiais daiktavardžiais: priejo mišką, griovį). Taisytiną galininką prie veiksmazodžio atstovauti: atstovauti Lietuvą (301); gubernijas... atstovavo baronai (285) = Lietuvai, gubernijoms. Taisytinai linksniai ir šio tipo pasakymuose: lietuvius (= lietuviams) pasekė žydai (273); paskutinei pagarbai (= paskutinės pagarbos) pareikšti atvyko ministras (206); buvo oficialios prakalbos (285) (= buvo oficialių prakalbų).

Knygoje redaktorė paliko dar kelis negeistinus morfologijos ir leksikos dalykėlius: visuotinus (51) = visuoti-

nius; tapo bendraautoriumi (327) = bendraautoriumi (plg. bendraamžis); rapso (358) = rapsų; literatūrinė = bendrinė kalba (50). Kad ir labai paplitęs vertinys pasišvešti (171, 184 ir kt.), vis dėlto vietoj jo vartokime kurį lietuvišką atitikmenį – atsidėti, atsiduoti, pasiaukoti...

Tik apmaudžiu liapsusu, dėl kurio verta vien pasišaipyti, laikytinas teiginys: „1890–1896 m. (Mintaujos) gimnazijoje mokėsi (= mokė) Jonas Jablonskis“ (56).

Apie J. Aničo veikalą, skirtą dviem įžymiesiems kraštiečiams, galėtume pasakyti dar daug gero. Tačiau kalbos dalykų kėlimas rodo, kad artėjame prie rašinio pabaigos, prie sunkiausios jo dalies – išvados. Na, kokia čia dar gali būti netikėta išvada! Norėtųsi svarstymą baigti mintimi: dar tiek daug lieka vertų autoriaus dėmesio kraštiečių. Tad palinkėkime jam jėgų ir ilgų metų, kad prie išleistų knygų apie juos pridėtų dar daugiau tokių monografijų.

Atkelta iš 7 p.

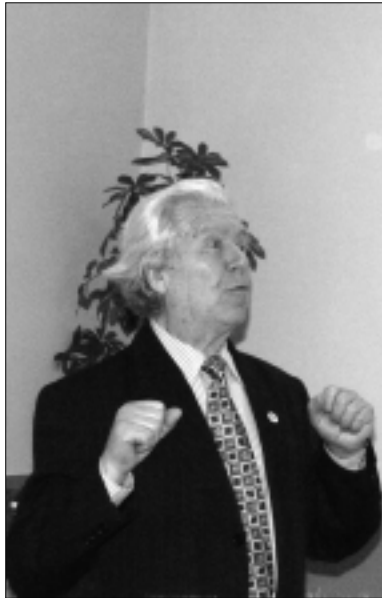
ambicingumą, didelius gabumus. Pridurtume ir dar vieną savybę – visuomeniškumo pradų pasireiškimą dar paauglystėje. V. Šilas pateikė puikiausią to visuomeniškumo pavyzdį. Pramokęs esperanto kalbos ir suvokdamas jos naudą bendravimui su kitų tautų šios kalbos mokovais Antanas užsidega noru užkrėsti ir kitus Saločių miestelio gyventojus. Penkiolikmetis parapijos salėje agituoja žmones tapti esperantininkais. Klebonas tada suabejojo esperanto kalbos nauda parapijiečiams ir pareiškė: „Nevertas dėmesio dalykas, tą kalbą išgalvojo žydas.“ Poška nesutriko: „O Jėzus kokios tautybės buvo?“

Štai toks penkiolikmetis. Jis jau mokėjo diskusijoje atremti oponento argumentus. Intelektinė drąsa, kurios jam teikė ir esperanto kalbos mokėjimas, jaunuolį suvedė su daugeliu labai įdomių žmonių. Atvykęs į Kauną jaunuolis susipažino su Adomu Jakštu-Dambrausku, jo paskatintas atliko ir pirmąjį savo kraštotyriminį žygį. Nuvažiavo į Vėisiesius ir surinko žmonių atsiminimus apie ten gyvenusį esperanto kalbos kūrėją gydytoją Liudviką Zamenhofą – mėgino pažadinti gydytoją pažinusių žmonių prisiminimus, kiek tai dar buvo įmanoma. Labai simboliškas žygis. Visai galimas dalykas, kad toje išvykoje Antanas Poška ir gavo tą didįjį užtaisą, kuris jį vėliau vedė į visas didžiąsias jo gyvenimo keliones pas 120 tautų ir tautelių žmones įvairiose Žemės rutulio vietose.

Svetimi kraštai nesumažino gimtinės traukos

Kelionės į Indiją magija kartais užgožia kitas Antano Poškos odisejas, nors būtina prisiminti ir prieš tai buvusią kelionę aplink Baltijos jūrą. Švedijoje iš studento A. Poška išgirdo jam pateiktą klausimą: „Ar yra

Didžiosios Antano Poškos kelionės (2)

Parodoje išvydome ir fotomenininko Vytauto Ylevičiaus nuotraukose įamžintą Antaną Pošką

kas nors bendro tarp lietuvių kalbos ir sanskrito?“ Poška neįstengė atsakyti, bet šis klausimas jį ne juokais sujaudino, nedavė ramybės, ir šis nerimas išsiliejo į ryžtą keliauti į Indiją. Su Matu Šalčiumi 1929 m. pradėjo kelionę į Indiją. Sparnus A. Poškai teikė esperanto, susirašinėjimas su įvairių kraštų esperanto kalbos mokovais. Ir kelionė į Indiją buvo grindžiama įvairių šalių esperanto draugijų parama lietuviams, nes patys tokiai kelionei reikalingų lėšų negalėjo sukaupti, neįstengė surinkti ir iš rėmėjų.

Gaila, kad dviejų didžiųjų lietuvių keliauninkų keliai išsiskyrė vos pasiekus Teheraną. Tikriausiai pasiteisino priežodyje glūdinti tiesa: du lietuviai – trys partijos. Psichologinis ar koks kitas nesuderinamumas sutrukdė užsibrėžtus tikslus pasiekti

Antano Poškos bareljefo ant atminimo lentos kūrėjas skulptorius Antanas Žukauskas ir A. Poškos duklė Laima Poškaitė-Kisielienė; už jų – VPU Kultūros ir meno instituto direktorius prof. Vaidas Matonis ir geografai dr. Rimantas Krupickas

drauge, bet nesutrukdė vienam ir kitam pasiekti Indiją, tegul ir atskirai.

Įdomu, kad susidomėjimas esperanto kalba A. Poškos nenutolino nuo gimtosios lietuvių kalbos. Juk savo gimtosios kalbos sąsąjū su

sanskritu ieškoti ir vyko į Indiją, nors žinoma tai buvo tik viena iš daugelio skatinančių priežasčių.

A. Poška įsitikino, kad su esperanto kalba nepažįs ne tik Europoje, bet ir Azijos kraštuose. Ne-

Gediminas Ilgūnas prisimena, kaip visą mėnesį po Kaukazą keliavo kartu su Antanu Poška

truko įsitikinti, kad esperanto kalba tame didžiausiam žemyne gali praversti gal net labiau ir už anglų kalbą. Ir paties A. Poškos pažinimo kelias į kultūros antropologiją, geografiją prasidėjo būtent nuo esperanto kalbos ir per esperanto kalbą. V. Šilas dar pabrėžia pedagoginės, edukacinės A. Poškos veiklos reikšmę, ir tai gali būti svarbu Vilniaus pedagoginio universiteto veikloje.

Pabaigoje – paties A. Poškos žodžiai, kurie, kaip ir visas jo gyvenimas, išreiškia tai, kas šiam Žemės klajūnui buvo svarbiausia: „Savo kelionėse mačiau gražiausių pasaulio vietų: gėrėjaisi ir stebėjaisi stebuklingu jų grožiu. Bet visur, kur buvau, ne mano, svetima. Ir aš supratau, koks yra džiaugsmas žmogui turėti savo gimtinę. Ir koks jis nelaimingas, jos netekęs.“ Geriau už patį Pošką nepasakysi.

Gediminas Zemlickas

Atkelta iš 7 p.

gyvenimą, jo tikslą žemėje ir tikėjimą geresne ateitimi. Ištrėmtas į Vidurinę Aziją jis ir ten sugebėjo daryti įvairius tų kraštų kraštotyriminius atradimus, Kazachstane tyrinėjo pilkapius, Kirgizijoje steigė Ošo muziejų. Dabar kai kas nors iš Lietuvos ten nuvyksta, aplanko su Poška susijusias vietas, taip pat jo ištyrinėtą ir aprašytą Erelių olą šventajame Suleimano kalne, Oše.

Gaila, kad ir ten ne viską jis galėjo savo vardu daryti. Juk buvo tremtinys. Mes ieškome jo pėdsakų ir ką ne ką randame: greta kitų muziejaus steigėjų aptinkame ir Antaną Pošką.

Vadinasi, kai ką dar galima rasti?

Kai ką. Bet kadangi į Sovietų Sąjungos mokslų akademiją Antanas Poška savo mokslinius darbus siųsdavo ne savo vardu, tai nėra paprasta juos nustatyti. Archyvai milžiniški, tad tyrėjai galėtų daug nuveikti. A. Poškos bibliografiją būtų galima gerokai praturtinti. Gal ir kai kurie Vilniaus pedagoginio universiteto diplomantai imsis mokslinio tyrimo darbų. Čia matyti šios auditorijos atsiradimo prasmė.

Pasaulis atsivėrė Lietuvai, o Lietuva – pasauliui, mūsų žmonėms prieinamos toliausios šalys. Tad gal Poškos pavyzdys jau bus ne toks užkrečiantis? Tik pamanykit, pasiekė Indiją, Baltistaną ar Vidurinę Aziją. Dabar kiekvienas ten gali nukakti be ypatingo vargo per kelionių agentūras.

Nenorėčiau sutikti. Kaip tik ši pavasarį vienas iš jaunuolių, Vil-

niaus universiteto studentas Liudvikas Dobrovolskis, rengiasi motociklu keliauti į Kirgiziją ir kitus Vidurinės Azijos kraštus. Tą žinių sklaidą apie Pošką tokiems keliauninkams padeda, ir negalėčiau teigti, kad jaunimas visai nesidomi šių ar panašių kelionių pirmtakais. Priemonės, panašios į šiandienines, kaip tik paskatins keliones, aktualins domėjimąsi ir Poškos palikimu.

Būtų gerai, kad dabartiniai keliautojai visada jaustų tą Antano Poškos diegtą ar Vlodo Vitkausko diegtą atsakomybę: keliauti – tai ne vien pačiam pamatyti, bet ir skleisti žinias apie savąjį kraštą. Savotiškas Lietuvos trispalvės nešimas per pasaulį.

Kiek man teko patirti, bent konsultuojant tą studentą iš Vilniaus universiteto, jo idėjomis nestinga patriotinio užtaiso. Ir mūsų Keliautojų sąjunga, kai daro kokį renginį, prisimindami A. Pošką ar kokį žygį dviračiu Poškos keliais, jaunimas visados dalyvauja.

Lietuvos keliautojų sąjungos prezidento gera proga paklausti: tos kelionės – tai savęs grūdinimo, išmėginimo priemonė ar daugiau pažinimo forma, tam tikros paskirties sėmimasis? O gal dar kas nors, ko neįvardijau?

Pirma sąlyga – pažinimas. Kaip knyga, taip ir kelionės yra pažinimo priemonė. Tuo naudojosi ir Poška. O pasirinkę konkretų keliavimo būdą, aktyvią pažinimo formą galima patraukti ir jaunimą, nes savęs išbandymas, ekstremalumo pojūtis ir

patirties sėmimasis, bendraminčių kolektyvo formavimasis ir savęs ugdymas – visa tai patirti kelionės yra labai universali ir veiksminga priemonė.

Ar pakankamai apie Pošką žino visuomenė?

Jokiu būdu. Tai tik pirmieji žingsniai skleidžiant žinias apie jo veiklą ir padarytus darbus. Galimybės toli gražu neišsemtos. Šmėkšteli Poškos vardas televizijos ekrane ro-

**LIETUVIŠKOS
DVASIOS
REIŠKĖJAS**

dant sukurtą jam skirtą dokumentinį filmą, viename kitame straipsnyje užsimenamas. Iki įšotinio dar toli gražu.

Argi tokia asmenybė nenuspelno paminklo Vilniuje ar Kaune, o gal jo gimtajame Pasvalio krašte? Gražu, kai statome paminklus kitatautėms kitų kraštų išmokytojams, kurie kartais nė Lietuvoje nėra buvę, bet dar gražiau būtų, jeigu išmoktume pagerbti savuosius.

Labai remtina ir skatintina mintis. Dabar stovi stogastulpis Poškos tėviškėje, Ipolito Užkurnio skulptūra ant mūsų didžio keliautojo kapo Vilniaus Antakalnio kapinėse, Pa-

svalio krašto muziejuje veikia jam skirta nuolatinė ekspozicija. Nepriklausomybės priešaušryje sukurtas A. Poškai skirtas dokumentinis filmas. Esu pamėginęs paskatinti vieną prodiuserę sukurti solidų filmą apie Antaną Pošką, ji buvo lyg ir susidomėjusi. Matyt, nepavyko išspręsti finansinių problemų.

Ignoto Domeikos 200 gimimo metu sukaktuvėms pažymėti Vilniuje atidengta išpūdinga jam skirtoji atminimo lenta buvusio Bazilijonų vienuolyno vartuose, surengta ekspedicija į Čilę Ignoto Domeikos keliais, kur sukurtas ir filmas apie šį mūsų krašto mokslininką. Domeiką likimas nubloškė toli į Pietų Ameriką, Poška rinkosi kitą kelionės kryptį – į rytus. Tiesa, likimas vėliau jį pametė į šiaurę, taip pat ir toli į Vidurinę Aziją – jau ne savo noru. Bet kuriuo atveju lietuviai – keliautojų tauta.

Šiandien kad ir kas keliautų į Indiją ar Baltistaną visada pasiremia Poškos surinkta medžiaga ar prisiminimais. Bet skolą jam mes dar tik pradėdame gražinti. Beje, kukli atminimo lenta atidengta Antanui Poškai ir ant jo namo, kuriame jis gyveno Smėlio g. 15, Vilniuje, sienos.

Šiandien mums ne tiek svarbu, ar Poškos ieškotos indoeuropiečių protėvynės teorija patvirtinta šiuolaikinio mokslo darbais, ar lietuvių kalbos ir sanskrito bei kito indoeuropietiškojo paveldo bendrumas įrodytas, o gal tebelieka hipotezė. Svarbu tai, kad žmogus visą gyvenimą ejo pažinimo keliu

ir vedė kitus, buvo kupinas idėjų ir nesenkančio entuziazmo. A. Poška įrodė tvirtą mažos tautos sūnų ir dukterų tikėjimą savo jėgomis, pasiryžimą siekti kuo aukštesnių gyvenimo viršūkalnių.

Šiandien net Poškos atliktus vertimus iš sanskrito kalbos reikėtų parengti spaudai ir išleisti kaip paveldą, tegul ir su plačiais komentarais. Nieko nuostabaus, jeigu kai kurios jo teorijos ar teiginiai neatitinka dabartinio mokslo lygio – juk niekas netrukdo pateikti dabartinį tų darbų mokslinį vertinimą. Mes pasiryžę išleisti aštuonis jo kelionių toms (šiandien jau turime V tomą). Dar reikėtų kibti į jo vertimus iš kitų kalbų, kai kurias jo parašytas mokslines studijas.

Ypač svarbu imtis Poškos legendinės disertacijos paieškų. Ji paties A. Poškos buvo išsiųsta į Londoną ir ten turėtų būti. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijoje yra Kultūros paveldo skyrius, mes kartais jo paslaugomis naudojames. Manau ir ieškant Antano Poškos disertacijos prireiks Lietuvos diplomatiškos paslaugų.

Leiskite padėkoti už šį pokalbį, o svarbiausia – už pastangas garsinant Antano Poškos ir kitų Lietuvos sūnų keliones.

Džiaugiuosi bent maža dalimi galėdamas prisidėti prie Lietuvos visuomenei šventų dalykų.

Kalbėjosi Gediminas
Zemlickas

Su ryžtu dirbti LIETUVAI

Balandžio 6 d. publicistas, tarpautininkas, knygų autorius, visuomenės veikėjas, Lietuvos kariuomenės atsargos karininkas, skautininkas, nepralenkiamas oratorius, o tariant trumpai – nenuilstantis kovotojas už Lietuvos laisvę Vilius Bražėnas akivaizdžiai išsitikino, kaip jį myli Lietuva ir ką jis reiškia savo šalies žmonėms. Šią dieną Vilius Bražėnas šventė savo 95-ąjį gimtadienį, o su juo – ir Lietuvos karininkų Ramovės pilnut pilnutėlė salė.

Neįmanoma paminėti visų mielo Viliaus titulų, jo plačiašakę veiklą atspindinčių nuopelnų ir šioje asmenybėje glūdinčių talentų, bet kai kurių jo gyvenimo faktų ar tarpinių tiesiog neįmanoma apeiti, juolab, kad ir pagerbimo vieta – Karininkų Ramovė – atitinkamai įpareigoja. 1937 m. kaip karo mokyklos absolventas V. Bražėnas davė Lietuvos kariuomenės karininko priesaiką, buvo apdovanotas Vytauto Didžiojo ordino 3-jo laipsnio medaliu. Karininko priesaikos jis niekada nesutepė. Net tada, kai atrodė, kad milžiniškai karinei jėgai iš rytų negali pasipriešinti jokia galia Europoje, o mažiesiems protingiausia atrodė tik sėdėti ausis suglaudus ir laukti, kuo baigsis pasaulio galybių grumtynės. Ir vis dėlto pareigos priesaikai ir atsakomybės prieš tautą bei sutryptą Lietuvos valstybę jausmai kai kuriems patriotams buvo stipresni už asmeninės savaizgos jausmą. Tą įrodė 1944 m. spalio 8 d. Sedos kautynės, kuriose tuometinės Tėvynės apsaugos rinktinės kariai mėgino sulaukyti į Vakarus besiveržiančius sovietų tankus. Žuvo apie 100 Lietuvos patriotų, kiti pateko į nelaisvę, o pasitraukę į Vakarus išsibarsė po pasaulį. Tose kautynėse dalyvavo ir Vasario 16-osios Lietuvos karininkas Vilius Bražėnas.

Visa širdimi su Lietuva

Vėliau V. Bražėnas pasitraukė į Vakarus, Vokietijoje su kitais atkūrė draugiją *Vytis*, buvo Tremtinių operos solistas. 1949 m. persikėlė į JAV, studijavo Bridžporto inžinerijos institute. Pasireiškė kaip labai aktyvus visuomenininkas, kunkuliuojančios energijos žmogus. 20 metų buvo Amerikos lietuvių bendruomenės Konektikuto apylinkės valdybos narys, pirmininkas, apygardos politikos komiteto valdybos narys ir apygardos pirmininkas. Kelias kadencijas dirbo Amerikos lietuvių bendruomenės taryboje. Nepamiršo ir dainavimo pomėgio – *Aitvarų* kvartete dainavo pirmu tenoru.

Buvo geriau žinomas gal net ne lietuviškų organizacijų veikloje, nes jam ten buvo ankšta, bet amerikiečių organizacijose. Per *John Birch Society* padalinį *American Opinion Speakers Bureau* skaitė paskaitas apie tikrąjį komunizmo veidą, kartu aktualino ir garsino Lietuvos laisvės bylą. Išitraukė į kovą prieš kitą pasaulinį monstrą – globalizmą. Dalyvavo steigiant amerikiečių patriotų grupes, apie tūkstantį kartų kalbėjo įvairioms amerikiečių ir lietuviškoms auditorijoms. Apvažiavo su paskaitomis visas JAV valstijas ir net po keletą kartų. Regis, nėra buvęs tik Havajuose. Pagarsėjo kaip nepralenkta diskusijų dalyvis, žadinęs žmonių protus ir jausmus. „Įtikinti gali tik tas žmogus, kuris turi didžiulę gyvenimo aistrą“, – verta įsidėmėti šiuos Romualdo Ozolo apie jubiliatą pasakytus žodžius. Ypač karštai V. Bražėnas stoko prieš tironiją, aukštosios politikos užkulisinę veiklą, dvideidiškumą, kai stipriųjų labai buvo aukojami silpnųjų ir mažųjų tautų bei valstybių interesai. Tai moralios po-

Vilius Bražėnas savo 95-mečio minėjime Karininkų ramovėje

litikos šalininkas, aktyvus gynėjas. Šios savo dar jaunystėje užimtos pozicijos Bražėnas niekada neatsisakė.

Vis dėlto širdimi jis visada buvo su Lietuva, kuriai jaučiasi įsipareigojęs visu savo gyvenimu. Todėl 2002 m. grįžo į Lietuvą rodydamas pavyzdį ir kitiems tautiečiams. Retą savaitę spaudoje neišvystame Viliaus Bražėno rašinių aktualiaisiais šalies politikos klausimais, jis dažnas įvairių diskusijų dalyvis. Išvydus renginyje V. Bražėno orią figūrą, širdyje ramu: turime stiprią ir nepalaužiamą atramą. Karštojo polemiko Viliaus Bražėno nepamiršta ir amerikiečiai. Jis kviečiamas kalbėti per įvairius Amerikos televizijų kanalus, rašo į Amerikos žurnalus.

Ir šiuo metu V. Bražėnas yra Lietuvos atsargos karininkų sąjungos valdybos narys, o 95-ojo jubilėjaus proga jam suteiktas šios Sąjungos garbės nario vardas, pareikšta padėka už ilgametį ir aktyvų darbą Lietuvos atsargos karininkų sąjungoje. Yra apdovanotas šios sąjungos medaliu *Už nuopelnus Lietuvai*, o 2003 m. Krašto apsaugos ministerijos teikimu apdovanotas Vyčio kryžiaus ordino Riterio kryžiumi.

Svarbiausia Viliaus Bražėno pamoka

Viliaus Bražėno jubiliejinės iškilmes Karininkų Ramovėje suren-

gė Lietuvai pagražinti draugija, Lietuvos atsargos karininkų sąjunga, Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga ir Lietuvos moterų lyga.

Kvietimo į minėjimą skelbime buvo pareikštas įsakmus jubilato pagėidavimas: ateiti be puokščių ir dovanų – tik su ryžtu dirbti LIETUVAI. Ne visi pakluso šiam raginimui, bet gėlių jūros nebuvo, o atėjusiųjų akyse netrūko ryžto dirbti Lietuvai. Įkvėpė paties jubilato pavyzdys. Kad ir ką kalbėtų ar rašytų V. Bražėnas, jo esminė mintis: burtis, netylėti, veikti bei skatinti kitus būti aktyviais savo ir tautos likimo kalviais. Niekas visus žmones tenkinančių išmintingų valstybinių sprendimų nepriims, nei kitų geidžiamų dalykų ant padėklo neatneš. Vilius nuolat pabrėžia, kad Lietuvoje jis matęs daugybę puikių, protingų žmonių, bet jie išsisklaidę kas sau, pabirę tarsi Grigo bitės, ir niekas nesistengia jų sutelkti į visuomeninę jėgą.

Kaip toje vaikystėje visiems girdėtoje pasakoje: lengva perlaužti vieną vytelę, bet pamėgink perlaužti iš daugybės vytelių surištą šluotą. Kol nepradėsime šluoti, tol šiukšlių neiškuopsime, bet pirmiausia reikia iš vytelių tapti ta šluota. Beje, tai jau šių eilučių autoriaus išvada, kuri tarsi logiškai sektų iš Viliaus Bražėno pamokų.

Lietuvai pagražinti draugija jubiliejui išleido bukletą *Vilius Bražėnas. Kovotojas už Lietuvos laisvę*. Jame pateikti trijų autorių trumpi rašiniai apie jubiliatą, kurių vien pavadinimai labai iškalbingi. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Romualdas Ozolas jubiliatą vadina Lietuviu tribūnu, Lietuvos moterų lygos pirmininkė prof. Ona Voverienė dėmesį sutelkia į Viliaus Bražėno kaip publicisto, ko-

votojo, antikomunisto ir antiglobalisto veiklą, o Lietuvai pagražinti draugijos valdybos pirmininkas Juozas Dringelis jį pavadina trumpai drūtai – Lietuvos ažuolu. Visi autoriai teisūs, nors toli gražu neišsemia nei Bražėno talentų, nei jo kaip tautos fenomeno ypatybių, kurios šią asmenybę daro išskirtinę, nepakartojamą. Išties lietuvių tauta galima didžiutis vien dėl to, kad ji davė Bražėną. Jeigu kas to nesuvokia ar kam patogiaus šito nematyti – tai jų pačių bėda. Aišku, kartu ir visų mūsų bėda, nes juk tai yra tautos kūno dalis.

Tarp pirmųjų valstybės asmenų

Atrodo, kad po dr. Algirdo Končiaus mirties 2006 m., Viliui Bražėnui atiteko seniausio Lietuvoje skautininko vardas. 1925 m. Žagarėje Vilius Bražėnas jau subūrė skautų organizacijos vieneta.

Buklete yra istorinė nuotrauka iš Viliaus Bražėno archyvo – tautinės skautų stovyklos atidarymas 1938 m. liepos 10 d. minint Lietuvos skautų organizacijos 20-mečį. Centre Lietuvos Respublikos prezidentas Antanas Smetona. Nuotraukos kairėje – vienas iš stovyklos vadovų Vilius Bražėnas – aukštąs, tiesus 25 metų vyras. Tarp A. Smetonos ir V. Bražėno, kiek už jų, matome pagarbą atiduodantį krašto apsaugos ministrą brigados generolą Stasį Raštikį. Nuotraukos dešinėje – skautišką pagarbą atiduoda dr. J. Aleksa, Skautų sąjungos tarybos pirmininkas. Tiesa, apžiūrinėjant nuotrauką kai kam kilo abejonių, ar J. Aleksa yra buvęs Skautų sąjungos tarybos pirmininku, bet nuotraukoje jis taip įvardytas, o pasak kitų bukletu nuotraukų autoriaus Vytauto Ylevičiaus, šioji buvo spausdinta *Trimio* žurnale, kur taip ir pavadinta. Kiek pamena, pats Bražėnas, Aleksa buvo draugijos skautams remti pirmininkas.

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Ne vien jubilėjaus dieną Vilių Bražėną galima išvysti tarp skautų

Lietuviškam jaunimui – lietuviška perspektyva

Audrius GERULAITIS,
Vilniaus universiteto magistrantas

Liūdna rašyti žodžius, kuriuos ketinu parašyti. Tačiau pripažinti tiesą būtina, be to, tai skatina padaryti ir šio toks pykčio ir, deja, neviltingas proveržis. Beviltiškas yra ne kas kitas, o Lietuvos jaunimas – jos studentija ir moksleivija. Tiek daug kai kurie žmonės šneka apie pilietinės visuomenės kūrimą, bet ta visuomenės dalis, kuri, rodos, turėtų būti imliausia pilietiško ugdymuisi, lieka visiškai kurčia ir pasyvi.

Žinoma, gausu jaunimo renginių ir jaunimo organizacijų, bet kai reikia ne linksminis ar šiaip užsiimti niekučiais, o pareikalauti orenio gyvenimo – jaunimas ir toliau linksminasi. Tai, kas su jais daroma, gali būti visiškai pasityčiojimas. Jie tai supras, bet nepajudins nė pirštelio, kad ką nors pakeistų.

Kalbu apie tai, kas moksleivių laukia aukštojo mokslo sistemoje, o studentų – darbo rinkoje. Nepasitenkinimas veržiasi per kraštus, bet garsiausia protesto gaida, kurią jau-

nimas sugeba išspausti – tai emigracija. Galbūt vienas kitas internetinis komentaras... O tai yra ne kas kita, kaip skubota, bet labai jau įprasta Lietuvoje rezignacija, pasidavimas, numojimas ranka į savo pačių valstybę ir orų gyvenimą joje. Iš tiesų atrodo, kad niekas, kad ir ką darytų, nesugebėtų išprovokuoti jaunimo protestų Lietuvoje!

Štai kone visi suvokia, jog Lietuvoje aukštojo mokslo popieriai prasti. Studijų kokybė skundžiasi dauguma ją patyrusiųjų, darbdaviai skundžiasi darbui neparengtais studentais. Bet kas iš jų pareikalavo valstybės valdžios ir akademinio pasaulio šulų iš pagrindų reformuoti tą sistemą, kuri tampa vis didesne Lietuvos gėda ir dėme?

Tarsi dar labiau siekdama pažeminti jaunimą ir parodyti jo bejėgiškumą valdžia žengė dar vieną nekalną žingsnelį. Buvo nuspręsta, jog nuo šiol už apverktinas studijas daugumai teks mokėti keliskart didesnius pinigus negu iki šiol. Jų argumentas – tai ir yra ilgai laukta aukštojo mokslo reforma! Pasirodo, visa bėda buvo ta, kad studentai per mažai mokėjo, o dabar iš jų prisilu-

pus pinigų padėtis kaipmat pagerės! Nesvarbu, jog tokiu būdu kokybė žaibiškai per vieną naktį neatsiranda, nesvarbu, kad daug kur užsienyje mokslas nemokamas arba pigesnis, o kokybė – dažnai neverta net lyginti! Ir kam rūpi, kad Lietuvoje pridę tik diplomus pardavinėti tesugebančių universitetų... Na ir kas, kad vienintelis aiškiai matomas vadinamųjų pertvarkų tikslas – „prisilupti“ pinigų, o kiti padariniai nenumatyti. Gal liks taip pat, gal blogiau, o, žiū, gal kaip nors ims viskas ir susitvarkys... Daugiausia, ko galima tikėtis, kad kažkaip pavyks čia išsukti...

Nerūpi tai valdžios institucijoms ir jose sėdintiems, nerūpi tai ir studentams bei moksleiviams. Negrobuoniška, o teisinga, prieinama ir pamažu vis gerėjanti išsilavinimą duosianti aukštojo mokslo reforma yra įmanoma. Tačiau Lietuvos jaunuolis vėčiau užsiners ant kaklo paskolų kilpą, kaip tas asilėlis ieškos laimės svetur, galbūt tarsi sovietmečiu paburbės tarp pažįstamų, tačiau neskirs nė vienos ar kelių popiečių ateiti prie Seimo rūmų ar Vyriausybės vėgimo ir išrėžti: „Ne, mes ne-

sutinkame su tokiu pasiūlymu. Ne, reforma skirta ne tiems, kurie gaus mūsų pinigus, bet mums.“

Apskritai argumentų prieš šį itin keistą reformos planą norintieji galėjo išgirsti apšiai – jie ne kartą buvo skelbiami populiariausiose interneto portaluose, radijuje, netgi per niekų perpildytą televiziją. Vadinamosios reformos absurdiškumas ir įžulumas yra akiavaizdūs. Tai supranta dauguma. Ko vertos vien kainos (ar tik ne iki 35 tūkst. Lt už metus?) ir LR Konstituciją ta proga savavališkai ir viršijant įgaliojimus pakeitęs Konstitucinio teismo (KT) sprendimas? Priminsiu, jog LR Konstitucijoje parašyta, jog visiems gerai besimokantiems garantuojamas nemokamas aukštasis mokslas. KT nusprendė, kad nuo šiol **ne visiems** gerai besimokantiems užtikrinamas aukštasis mokslas. Kadenciją baigianti KT teisėjų sudėtis, kurios absoliučią daugumą sudaro universitetų dėstytojai, aiškiai įtvirtino savo įstaigoms didesnę finansavimą iš tavo, būsimo studente, kišenės. Net jeigu būsi ir gerai besimokantis...

Ir apskritai, kam gi skaičiuoti, kiek iš tiesų aukštojo mokslo sistemai trūksta lėšų (tai nedaryta ir nebus daroma), kiek jų naudojama neracionaliai (na jau, imsime dabar ir skaičiuosime), kiek studijų programų neatitinka reikalavimų (mes, apsišaukėliai mokslininkai, patys nusistatysime reikalavimus!)... Juk ir taip galima priimti įstatymą, o studentai mielai viską apmokės!

Ir tu mokėsi. Gal jau pildai paskolos blanką? O gal lauki malonės? Tikiesi, kad jie tavę pagailės? O gal jau krauniesi lagaminą?

Gal skaitai šį straipsnį ir lauki, kol autorius kažką pasiūlys? Gal nežinai Seimo koordinatorių? Gal trūksta fantazijos protesto akcijai? Ten sėdintys ponai itin bailūs, drąsos jiems teikia tik jaunimo abejingumas pasyvumas, o kelios akcijos juos priverstų atsisakyti planų.

Bet asilėlis todėl ir yra asilėlis. Jis už laimę čia nekovo, ieškos kur nors kitur... Arba apskritai pasiduos. Todėl ši šalis ir yra tokia: apsuksūs bailiai išnaudoja tingius bailius.

Tik stebuklas gali jauną lietuvį paversti oriu žmogumi.

Kalbant apie V. Bražėno kaip skautininko veiklą išpūdį daro 1947 m. lietuvių skautų stovykloje Vokietijoje padaryta nuotrauka, kurioje matome Vydūną, jam iš dešinės sėdintį Vilių Bražėną kartu su kitais tos stovyklos dalyviais.

Buklete yra nuotrauka, kurioje V. Bražėnas Juozo Tumo-Vaižganto mokyklos muziejuje dalijosi prisiminimais apie Vaižgantą. Mat jį pažinojo, buvo jo laidotuvių procesijos skautų dalies koordinatorių.

Taigi visur Vilius Bražėnas yra tarp pirmųjų asmenų, svarbiausiose įvykiuose ir net šalia pirmųjų valstybės asmenų. Taip buvo. Bet taip nėra šiandien. Kodėl? Šį klausimą teko išgirsti kaip užduodamą vienas kitam ne vienam tų iškilnių dalyviui.

Nejau dvi Lietuvos?

Jubiliejinėse iškilnėse galėjo kilti mintis, kad esama tarsi dviejų Lietuvos. Viena ta, kurios sūnūs ir dukros buvo Karininkų ramovėje, siuntė šiltus sveikinimo žodžius jubiliatui. Kita, kuri šio jubiliejaus nepastebėjo ar sąmoningai ignoravo. Labai taikliai pasakė monsinjoras Alfonsas Svarinskas: visu savo gyvenimu ir veikla Vilius Bražėnas atstovauja tiems idealams ir tai Lietuvai, dėl kurios kovojo ir savo galvas sudėjo Lietuvos partizanai. Buvo pastebėtas ir kitas dalykas: šiandieninė Lietuvos politika vairuojama ta kryptimi, kuri mus toliau nuo tų idealų. Dar daugiau: iš sovietijos liūno išbridusi Lietuva vis giliau gramzdinama į globalizmo pelkę, ir tai daroma aukščiausios politikos lygmeniu. Verdantiems sriubą globalistų katilė tautiškas jau atrodo kliūtis. Kartais tai daroma nutaisius istorijos aukų miną (girdi, nieko negalima pakeisti, nes tai visuotinis ir neišvengiamas procesas). Tai tarptautinės politikos sritis, tačiau ne vieno tarptautininko ar politologo Viliaus Bražėno jubiliejuje neišvydome. Nematėme ir istorikų, išskyrus prof. Antaną Tyla. „O kada visuomeniškai svarbiuose renginiuose jūs matėte mūsų istorikus? Visuomeniškai jie nėra aktyvūs“, – tai

Jubiliatą sveikina Gediminas Kazimieras Ruzgys, Lietuvos 1941 m. birželio sukilėlių sąjungos pirmininkas

profesoriaus atsakymas į klausimą, kodėl nėra tų mūsų vedlių, kuriems lyg ir priklausytų būti.

Ir tai labai simptomiška. Tiems veidams, kurie kone kas vakarą kyšo iš televizijos ekrano ir samprotauja kurlink juda ar išvis niekur nejudą Lietuva, Viliaus Bražėno siekiai yra visiškai svetimi. Ne todėl, kad būtų prastos mintys ar menki siekiai – paprasčiausiai mūsų „politikieriai“ (taip knieti pavadinti vienu žodžiu...) nėra pasirengę diskutuoti su Viliumi Bražėnu, nes atstovauja kitoms jėgoms bei remiasi kitomis vertybėmis. Skirtingos plokštumos, tarp kurių nėra ryšio. Todėl jo ir neišleidžia į Lietuvos televizijos politikos dalykams skirtas laidas, nes iš anksto žino toje diskusijoje pakankamų argumentų nepateiksia, o pralaimėti nesinori.

Šis žmogus pučia ne į tą dūdą, todėl tik trukdytų vieninai kitomis natomis grojančių politikos „muzikantų“ orkestrui. Bražėnas nepatogus, per daug dygus, spygliuotas, kad galėtų būti toleruojamas. Su jo buvimu susitaikoma, kaip su neiš-

vengiamybe, kaip su stichijos jėga, prieš kurią labai nepašokinėsi. Bet galima nutylėti, nepastebėti, taip dažnai ir daroma. Ne vien apie elgesį su Bražėnu tai pasakytina. Būtu galima paminėti ne vieną asmenybę, kuri lyg ir gyvena šalia mūsų, bet kurios oficialiame lygmenyje tarsi nėra. Paskui sielojamasi, kad nepriklausomybės metais Lietuvoje taip ir nepavyko išugdyti naujų iškilnių politikų, visuotinį autoritetą pelnusių asmenybių.

Vis dėlto Lietuvos Respublikos Vyriausybė atsiuntė Viliui Bražėnui jubiliejinį sveikinimą, pasirašytą Vyriausybės kanclerio Valdemaro Serapino, taip pat dovana.

Stojęs prieš globalizmo slibiną

Mokslo Lietuvoje mes jau skelbėme kai kurias Viliaus Bražėno mintis apie *globalizmą* ir *globalizaciją* – kuo šios sąvokos skiriasi. Globalizmo apologetams patogiu, kad žmonija šių sąvokų neskirtų, suplaktų į vieną. Tada lengviau mani-

puliuoti, o manipuliavimas žmonėmis juk ir prasideda nuo manipuliavimo sąvokomis.

Niekas nesipriešina tokiai globalizacijos apraiškai kaip technikos pažanga, civilizaciniam laimėjimams. Kiekvienas protingas žmogus tik džiaugiasi tokiais žmonijos išradimais: kompiuteriu, galimybe važinėti patogiais automobiliais ar naudotis mobiliuoju ryšiu. Tai globalizacijos padariniai, jų nesustabdysi, niekas ir nesistengia to daryti. Tačiau koks *globalizacijos* ir *globalizmo* skirtumas? Tų skirtumų teoriniame lygmenyje galima pateikti ne vieną, o Vilius Bražėnas išaiškina ūkiškai paprastai ir visiems suprantamai. Gali gerti *Coca-Cola*, bet gali ir negerti, jei nenori, eiti į *McDonald's* užkandinę ar į lietuvišką seklyčią – esame laisvi rinktis. Tačiau jeigu atsirastų pasaulinė valdžia ir pradėtų mums nurodinti, ką gerti ir ko ne, į kokį restoraną eiti, o gal iš viso neiti, tai jau globalizmas. Tada bus jungtas pasauliniu mastu. Mąstantys žmonės turi priešintis visa jėga. Tai ir yra globalizacijos slibinas, turintis daugybę

galvų, bet vieną tikslą – pavergti ne tik atskirą žmogų, bet ištisą tautas ir žmoniją. Slibinas – besotis, jo nestabdysi. Ir ne tada laikas bus priešintis, kai tapsime šios pasaulinės valdžios įkaitai ir aukos, bet šiandien, kol į tą priklausomybę dar galutinai nepatekome.

V. Bražėnas nemato didesnio skirtumo tarp dviejų iš pirmo žvilgsnio lyg ir labai skirtingų globalizmo formų – rytietiško modelio komunizmo bei Vakarų pasaulio materialinio kapitalizmo. Išties jų prigimtis ta pati – vienoje rankose įtvirtinti pasaulinę valdžią ir diktuoti savo valią žmonijai. Plius begalybė ir minus begalybė susibėga – matematikai tikriausiai patvirtins. Tas pats su rytietiško ir vakarietiško globalizmo formomis, tokiomis skirtingomis, o iš esmės savo prigimtimi ir siekiais niekuo nesiskiriančiomis.

Globalizmo palyginimas su daugialgiu slibinu šiame rašinyje nėra atsiktinis. Viliaus Bražėno jubiliejiniam renginyje apie slibiną ar drakoną kalbėjo prof. Romualdas Grigas, o Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos pirmininkas Jonas Burokas net priminė anglų rašytojo Gilberto Keito Čestertonio (Gilbert Keith Chesterton) mintį: „Drakono medžioklė – tai drąsiųjų lemtis, o jo kraujas – drąsiųjų vynas.“ Išties tarsi būtų apie Vilių Bražėną pasakyta, kuris juk ir gali būti pavadintas žmogumi, visą gyvenimą kaporę drakonams galvas. Niekada nesibaigiantis darbas, nes iš vaikystės pasakų žinome, kad slibinams galvos atauga įvairiausiais pavidalais. Ypač globalizmo slibinui. Geras pavzdys mums visiems, kad silpnumo akimirka nemėgintume prisitaikyti ar prisijaukinti slibino.

Reikia manyti, kad jaunųjų Lietuvos skautų išvirtoji dilgėlių arbata, kuria jie pagirdė jubiliatą per iškilmes, suteiks jam naujų jėgų ir leis mums visiems ilgai džiaugtis jo gyvybingumu, kūrybingumu bei nepailsintu troškimu tarnauti tiesiai, sąžinei ir aukščiausiems doroviniams kriterijams, kurių taip pasigendame šiandieninėje Lietuvoje.

Ne validavimas, o tinkamumo pripažinimas

Dr. Jonas KLIMAVIČIUS

Mokslo Lietuvos 5-asis numeris labai humanitariškas. Ypač viltingas mokslotyryninko prof. Algimanto Nako rūpinimasis kalbos kultūra viršūnėse (įskaitant šeriųotų ypatų humoro laidas), iš kurių pavyzdys eina žemyn. Malonu, kad keliamas ir geros anglų kalbos pavyzdys, tik ko anglistikos profesorė taip komunikuoja daugelyje sferų ir, nepaisydama *Didžiųjų kalbos klaidų sąrašo*, nelietuviškai baudžiamai išsireiškia?..

Yra ir vieno kalbos dalyko – produkto validavimas – svarstymas. „Validavimu siekiama sudaryti tokias sąlygas, kad gamybos tarpiniuose procesuose nebūtų nė vieno gaminio ar aplinkos sąlygų, neatitinkančių numatytų normatyvinių reikalavimų“ (p. 2) – aiškinimas, ne iš aiškiųjų (sudaryti sąlygas, kad nebūtų sąlygų!). Žinoma, tai nei patikra, nei testavimas, bet tokių pakaitų nė nesu girdėjęs (tik atestavimą). Mat net tris kartus esu dalyvavęs šio dalyko svarstybose (2001, 2005 ir 2007.).

Tas dalykas nėra naujas, tik lietuviai viską daro lėtai ir kiekvienas tik sau ir savo kontorai.

1936 m. *Tarptautinių žodžių žodyne* žodis *validacija* (lot.) – „teisėtumo, tikrumo, vertės, tinkamumo pripažinimas, patvirtinimas“, *validuoti* – „pripažinti vertu, teisėtu, tikru, tinkamu“. Mūsų tarptautinių žodžių žodynai nėra norminiai bendrinės kalbos žodynai, tik dabar imama galvoti, kad galėtų ir turėtų tokie būti. Pagrindinis tikslas yra minimalus – paaiškinti, ką tie tarptautiniai žodžiai reiškia. Vėlesni mūsų tarptautinių žodžių žodynai, artimesni vartosenai, žodžių *validacija*, *validuoti* visai nepateikia, tik 1985 m. ir 2001 m. žodynuose yra būdvardis *validūs* (lot. stiprus) – *patikimas*. Iš kur ir kam? Primenama, kad ši anglybė vis dėlto yra lotyniškos kilmės, todėl tarsi privalomas tarptautinis žodis. Bet lot. *validus* – 1. *sveikas, stiprus, tvirtas*, o ne *validus*. Taigi nėra reikalo šio lotyniško būdvardžio skolintis ir kitomis reikšmėmis – 2 prk. 1) *ypatingas, įtakingas*, 2) *veiksmingas, paveiklus*, 3) *galiojantis*, 4) *didžiulis, didelis, sunkus*, 5) *tinkamas*, 6) *įtikimas, įtikinamas* (K. Kuzavinis, *Lotynų-lietuvių kalbos žodynas*, 2007). Turim tik daiktavardį *invalidas*, bet jeigu iš šios grupės dar ką skolintumėsi, būtinai turėtume derintis prie jo – sistemiskumo principas reikalautų (plg. *determinizmas* – *indeterminizmas*, *variantas* – *invariantas*; *indukcija* – *dedukcija*, *involiucija* – *evoliucija*).

Joks argumentas nėra pranc. *validation* „pripažinimas teisėtu, galiojančiu“ / ir *valide* „stiprus, tvirtas, drūtas, teisėtas, įteisintas, galiojantis“ ir kitų romanų kalbų atitinkami žodžiai, nes tos kalbos yra lotynų kalbos dukterys, taigi kitokių žodžių jos nė negali turėti. Viduramžių Anglijos karaliaus dvaras kalbėjo prancūziškai ir prisiėmė daugybę prancūziškų skolinių. Vokiečių kalba šiuo požiūriu yra tarpinė – neretai turi ir prancūzišką (ar anglišką) skolinį (tarptautinių žodžių kategorijos Vakarų kalbose nėra), ir savą atitikmenį, nes veikė atkaklus ir gana protingas vokietinimas (purizmas). Taigi *Validation* – *Gültigkeitserklärung*, *Validität* – 1. *Rechtsgültigkeit*, 2. *Gültigkeit* (mokslinio bandymo), 3. *Übereinstimmung* (rezultato) (*Duden Fremdwörterbuch*, 1982). Taigi lietuvių kalba neprivalo rikiuotis į kokią tarsi tarptautinę gretą, o turi vadovautis aiškiu ir tvir-

tu skolinimosi principu – skolintis tik tai, ko neturi savo arba negali pasidaryti. Ir mums reikia iš karto galvoti apie pakaitą, o ne atitikmenį, nes angliacijos bangos atitikmenis lengvai skandina ir lieka tik anglybės.

Stengtasi taip ir daryti. Verčiamieji žodynai nešoko pagal svetimų kalbų dūdelę. Juoba to nelinkę daryti terminų žodynai, pvz.: *valid* – 1. *galiojantis, teisėtas*, 2. *pagrįstas; validate* – 1. *paskelbti galiojančiu, suteikti juridinę galią*, 2. *patvirtinti; validity* – 1. *galia, galiojimas; validity in law* – *įstatymo galia, juridinis galiojimas*, 2. *pagrįstumas, patikimumas; invalidation* – *teisinės galios atėmimas, pripažinimas negaliojančiu* (V. Bitinaitė, *Mokomasios anglų-lietuvių kalbų teisės terminų žodynas*, 1998.). Tiesa, neapčiuotame *Psichologijos žodyne* (spec. red. R. Augis ir R. Kočiūnas, 1993) yra *validumas* (rus. *валидность*, angl. *validity*) – „eksperimentų ir psichologinio matavimo priemonių (daugiausia testų) kokybės kriterijus – jų tinkamumas, adekvatumas“, nors netiesiogiai čia pasakytas ir atitinkamo – *tinkamumas*. Tų pačių metų L. Jovaišos žodyne *Pedagogikos terminai* (tikrino ir rekomendavo Lietuvių kalbos instituto Terminologijos skyrius) *validumas* neteikiamas – žr. *tinkamumas* – *validity*, *Gültigkeit*, *действенность* – 1) „vertinimo laipsnis, kuriuo nustatomas matuojamų daiktų ar reiškinių atitikimas tikrovei“, 2) „vertinamojo objekto atitikimas keliams reikalavimams“, 3) „diagnostinės metodikos galia atskleisti tikrovišką vertinamo objekto vaizdą“. Taip yra ir naujajame L. Jovaišos *Enciklopediniame edukologijos žodyne* (2007). Mokslo įstaigų terminologija lietuvių kalbos paiso.

Verslo terminologijai to labai trūksta. Štai departamentiniai farmacininkai, paaiškinę, kad reikia „kontroliuoti kiekvieną technologinį procesą, operaciją, įrenginį, veiklos etapą, naudojamas medžiagas ir pan. Visiems šioms veiksnams įteisinti, patvirtinti vartojamas terminas *validation*, taigi netiesiogiai pripažinę lietuviškus atitikmenis *įteisinimas, patvirtinimas*, tuoj pat teigia, kad žodžių *įteisinimas, pripažinimas, tvirtinimas* „reikšmė neatspindi tikrosios prasmės“... Kontrargumentas, kad įteisinimas yra tik teisės aktu – silpnas ir ne visai teisingas, bet tiek to – ieškoti geresnio. Galima paisyti ir to, kad *patvirtinimas* – ir *statement*, *ratification*, *affirmation*, *assertion*. Bet *validity* yra *tinkamumas, validation* – *tinkamumo pripažinimas*.

Geros terminologijos praktika būtinai grindžiama teorija (ypač sistemiskumo principu) ir tradicija. Apgrai boms ir *ad hoc* terminologijos darbas nedirbamas. Ir ne tuščioje vietoje. Tradicija labai svarbi. Jei jos nepaisytume ir būtume smulkmeniškai priekabūs, liktume be lietuviškų pakaitų. Sakysim, griežtai, formaliai logiškai *apkasas* turėtų būti „apkastas“ – ne atviras, o uždaras, bet šis yra *blindažas*; pagal *keptuvę virtuvė* gal turėtų būti „puodas“, o tas kambarys – *miegamojo* pavyzdžiu – *verdamasis*, bet ten ir *kepama*, tai kas tada?.. Sėdėti *akope* ir *kuknioje*? Tačiau yra vartosenos tradicija ir puodai stovi savo vietoje. O jei ir graikai būtų buvę kvailai priekabūs, tai ir *geometrijos* mes neturėtume, nes pažodžiui tai tik „žemės matavimas“, o ne matematiniai kūnai ir figūros. Kalba yra tokia ori ponai, kurios galima tik paprašyti leidimo, o ne ją bandyti ir prievartauti.

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ
Šiaulių universitetas,
Lvovo nacionalinis
Ivano Franko universitetas

Trijų ambasadorių: buvusio Ukrainos ambasadoriaus Lietuvoje Boriso Klimčiuko (Borys Klimchuk), Ukrainos ambasadoriaus Latvijoje Raulio Čilačiaivos (Raul Chilačava) ir Gruzijos ambasadoriaus Lietuvai Davido Aptsiaurio (David Aptsiauri) iniciatyva per gana trumpą laiką parengta, išleista ir 2008 m. kovo 21 d. Ukrainos ambasadoje Vilniuje pristatyta knyga *Karalių pasaka* (Kazka koroliv). Apie autoriaus ir sudarytojo poeto, Ukrainos nusipelnusio liaudies veikėjo filologijos mokslų dr. prof. Raulio Čilačiaivos pažintį su Lietuva ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio kūryba skaitome knygos pavadinimą pakartojančiame straipsnyje ukrainiečių, rusų, gruzinų bei lietuvių kalbomis. Straipsnį profesorius baigia šiais žodžiais: „36-erių metų amžiaus Čiurlionis jaučia mirtiną nuovargį, dvasinę tuštumą ir gilią depresiją. Niūri užgesimo simboliu taps jo tapoma juoda saulė. Ši saulė nusileis 1911-ųjų metų balandžio 10 dieną, kad vėliau, su iki tol neregėtu švytėjimu pakiltų į pasaulinio meno padangę ir niekad nebenusileistų.“

Netikėtas knygos pavadinimas *Karalių pasaka*. M. K. Čiurlionio simboliuose galima įžvelgti prasmę, tad, pasak Čiurlionio namų Vilniuje direktoriaus Stasio Urbono, čia galime matyti du ambasadorius, suradusius Lietuvą ir dvasinės šviesos simbolį – Mikalojų Konstantiną Čiurlionį.

Knygoje yra 64 M. K. Čiurlionio darbų iliustracijos ir šioms paveikslams dr. R. Čilačiaivos sukurti poezijos posmai gruzinų, ukrainiečių bei rusų kalbomis. Dera pastebėti, kad Nepaprastasis ir įgaliotasis Ukrainos ambasadorius Latvijai Raulis Čilačiaiva – gruzinas, gimęs ir augęs Gruzijoje, vėliau atvykęs į Ukrainą. Maždaug 40 metų dirba garsindamas jos vardą. Pasak ambasadoriaus B. Klimčiuko,

M. K. Čiurlionio kūrybai skirta knyga

Keturiomis kalbomis išleista Raulio Čilačiaivos knyga „Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Karalių pasaka“

Trys ambasadoriai, nutarę leisti albumą, skirtą M. K. Čiurlionio: Gruzijos ambasadorius Latvijai ir Lietuvai Davidas Aptsiauris, Ukrainos ambasadorius Lietuvoje Borisas Klimčiukas ir knygos autorius Ukrainos ambasadorius Latvijoje Raulis Čilačiaiva (2007 m. spalio 25 d.)

tai labai įdomus žmogus, kurio likimas padalytas tarp dviejų valstybių – Gruzijos ir Ukrainos, o jų

sujungimas poeto širdyje praturtina kūrybą, paskatina ir jo pamiltą Čiurlionį pristatyti šioms valstybėms. B. Klimčiukas tikisi, kad ši pirmoji tokio pobūdžio knyga užims deramą vietą Čiurlionio garsinimo kelyje.

2007 m. spalio 25 d.

Vilniuje trims minėtiems ambasadoriams ir kilo mintis išleisti M. K. Čiurlionio skirtą albumą. R. Čilačiaiva išryškino svarbų ambasadoriaus B. Klimčiuko vaidmenį šiame procese, mat jis poetui yra pasakęs: „Tu moki rašyti, o aš – ieškoti paramos, tad galima išleisti puikų darbą.“

Itin svarbus ir politinis momentas – šie metai Ukrainoje paskelbti Lietuvos metais, todėl šiai progai dovanojamas leidinys. Lietuva palaiko ukrainiečių žingsnius kelyje į Europos Sąjungą, NATO. Tai ir savotiška padėka už pagalbą – Lietuvos kultūrinio paveldo pristatymas kitoms tautoms ir valstybėms.

Knygos pristatyme dalyvavo ir kalbėjo keturi ambasadoriai: be jau minėtų trijų ir Lietuvos ambasadorius Ukrainoje Algirdas Kumža. Taip pat kalbėjo Čiurlionio namų Vilniuje direktorius Stasys Urbonas, Čiurlionio fondo prezidentas Tomas Legačinskas, žurnalistas Audrius Siaurusevičius, Vilniaus ukrainiečių draugijos pirmininkė Natalija Šertvytienė.

Renginio dalyviai klausė M. K. Čiurlionio ir kitų kompozitorių kūrinių.

Primintina, kad per ketverių metų kadenciją Lietuvoje ambasadorius B. Klimčiukas surado lėšų ar inicijavo dar keturių knygų išleidimą. Reikia pasakyti, kad ir šeštoji knyga *Ukraina: Lietuvos laikmetis*, prie kurios aktyviai dirba trys jauni Ukrainos mokslų akademijos Istorijos instituto mokslininkai, jau baigiama rengti spaudai.

Ambasadorius B. Klimčiukas ne tik supažindino lietuvius su Ukrainos menu, kultūra organizuodamas parodas, koncertus, kitokius renginius, bet ir gražiai pateikdamas mūsų tautos pasididžiavimą – M. K. Čiurlionio kūrinius knygoje *Karalių pasaka*.

KULTŪROS, FILOSOFIJOS IR MENO INSTITUTAS

skelbia konkursą išvardijamoms etatinėms mokslo darbuotojų pareigoms užimti

Vyriausiojo mokslo darbuotojo Lietuvos bažnyčių dailės tyrimams atlikti – 1 etatas.

Vyriausiojo mokslo darbuotojo filosofinių etikos problemų tyrimams atlikti – 1 etatas.

Reikalavimai: *habilituoto daktaro laipsnis arba atlikta habilitacijos procedūra.*

Vyresniojo mokslo darbuotojo dabartinės filosofijos problemoms tirti – 1 etatas.

Vyresniojo mokslo darbuotojo lyginamosioms kultūrų studijoms atlikti – 4 etatai.

Reikalavimai: *mokslo daktaro laipsnis, monografija, mokslinės*

publikacijos leidiniuose, įtrauktuose į Lietuvos mokslo tarybos patvirtintą duomenų bazių sąrašą.

Jaunesniojo mokslo darbuotojo filosofinių etikos problemų tyrimams atlikti – 1 etatas.

Reikalavimai: *mokslo daktaro laipsnis, mokslinės publikacijos leidiniuose, įtrauktuose į Lietuvos mokslo tarybos patvirtintą duomenų bazių sąrašą.*

Pretendentai konkursui turi pateikti:

• *prašymą Instituto direktoriaus vardu;*

• *magistro ir mokslo laipsnio diplomų nuorašus;*

• *mokslo darbų sąrašą;*

• *charakteristiką-rekomendaciją;*

• *pranešimo seminare santrauką;*

• *kitą konkurso dalyviui svarbią informaciją.*

Dokumentai pateikiami iki 2008 m. birželio 2 d. adresu: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, Saltoniškių g. 58, 08105 Vilnius, 215 kab.

Telefonas pasiteirauti: (8 ~ 5) 275 1898. El. paštas: kfmi@kfmi.lt

ATKURTAS SENIAUSIAS ŽMOGAUS PADARYTAS GARSO ĮRAŠAS

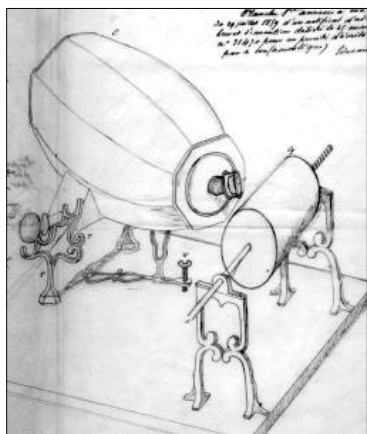
Tai pavyko padaryti istorikų, inžinierių, archyvarų ir mokslininkų grupei, 2007 m. susivienijusiai į neformalią nepelno organizaciją *First Sounds*. Jos tikslas – surasti ir atkurti pačius seniausius garso įrašus.

Prancūzijos Mokslų akademijos archyvuose jiems pavyko surasti „fonautografą“ – prancūzų išradėjo Skoto de Martinvilio (Scott de Martinville) išrastu prietaisu, kuris garsą įrašydavo popieriuje, padengtame suodžių sluoksniu, įrašytą garsą.

Tai prancūzų liaudies dainos *Au Clair de la Lune* maždaug 10 sekundžių trukmės ištrauka.

Šis įrašas buvo padarytas 1860 m. balandžio 9 d., tai yra 17 metų prieš Tomui Edisonui išrandant savo fonografą.

Tačiau tai neatima laurų iš T. Edisono – prancūzų išradėjas ne-

Skoto de Martinvilio (Scott de Martinville) 1857 m. piešinys, iliustruojantis garso įrašymą jo prietaisu, pateiktas Prancūzijos Patentų biurui

sukūrė prietaiso, kuriuo būtų galima jo įrašytą garsą atkurti. Ir tik praėjus 148 metams, mokslininkams pavyko S. de Martinvilio darytus įrašus vėl paversti garsu.

Patriko Feasterio (Patrick Feaster), istoriko iš *First Sounds* nuomone, tai nuostabus rezultatas, nes iki šiol galėjome išgirsti įrašus, darytus tik po 1888 metų. Skoto de Martinvilio fonografas tuo metu buvo laikomas tiesiog neaiškios paskirties mokslininko žaisliuku, be jokios praktinio pritaikymo galimybės, todėl greitai buvo pamirštas.

Įrašyta daina greičiausiai buvo dainuojama išradėjo dukters. Kol kas tai ankščiausias surastas žmogaus padarytas garso įrašas.

First sounds

NAUJAS ATOMŲ TYRIMO BŪDAS

Fizikai rado dar vieną būdą sustabdyti ir taip „atšaldyti“ daugelį atomų, kurie turi tik magnetinį lauką – o tokių periodinėje lentelėje yra net 85 proc.

Karinė pramonė jau seniai yra atkreipusi dėmesį į magnetinę patranką, kuri savo magnetiniu lauku gali įgreitinti ir iššauti sviedinį taip išsiverčiant be įprastinės cheminės parako energijos.

Tyrėjų grupės vadovas iš Teksaso universiteto Austine prof. Markas Raizenas (Mark Raizen) pripažįsta, kad idėja įkvėpė būtent karo pramonės tyrimai, beje, iki šiol labai sėkmingi, tačiau nutarė panaudoti ją atvirkesniai – ne greitinant, o stabdant objektus.

„Ne taip dažnai praktiniai ginklų tyrimai suteikia idėjų fundamentaliųjų tyrimų eksperimentams, tačiau žvelgiant atomų lygmeniu beveik visi objektai turi savo magnetinį lauką. Tai gana paprasta technologija, tačiau su ja galima sustabdy-

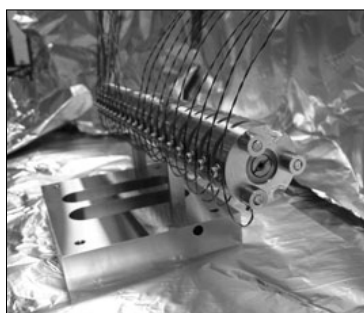
ti beveik bet kokį atomą“, – teigia M. Raizenas.

Mokslininkai sukūrė specialią 64 pakopų ritę, kurios viduje galima sustabdyti atomus ir molekules, judančius maždaug 500 m/s greičiu.

Į magnetinę ritę, esančią vakuumu, viršgarsiniu greičiu yra paleidžiamas atomų pluoštelis. Praeidami pro kiekvienos ritės vis stipresnį magnetinį lauką, jie yra pamažu stabdomi, kol visai sustoja. Tada magnetinis laukas pašalinamas, kad jie nepradėtų „riedėti“ atgal. Tai primena kopimą į „magnetinį“ kalną, kol pasiekiamas viršūnė, kurioje ir sustojama.

Alternatyvus atomų šaldymas lazeriais būdas, už kurį 1997 m. buvo suteikta Nobelio fizikos premija, turi gerokai daugiau suvaržymų, nes jį galima taikyti tik nedidelei atomų iš Mendelejevo periodinės lentelės daliai.

Vienas šio eksperimento tikslų – pamėginti apskaičiuoti vienos iš

Šios 64 pakopų ritės viduje galima sustabdyti atomus ir molekules

paslaptinčiausių dalelių – neutrino – masę. Tikimasi, kad gali pavykti sustabdyti sunkiausio vandenilio izotopo – tričio – atomą, ir išmatuoti neutrino masę tuo metu, kai atomas skyla.

Vandenilis, pats paprasčiausias gamtoje esantis atomas, labai domina mokslininkus, tačiau jį sunku izoliuoti nuo kitų atomų. Tikimasi, kad naujasis būdas atvers galimybes įvairiausių atomų savybių tyrimams.

Šioje tyrėjų grupėje Teksaso universitete Austine dirba ir lietuviai – dr. Edvardas ir Julija Narevičiai.

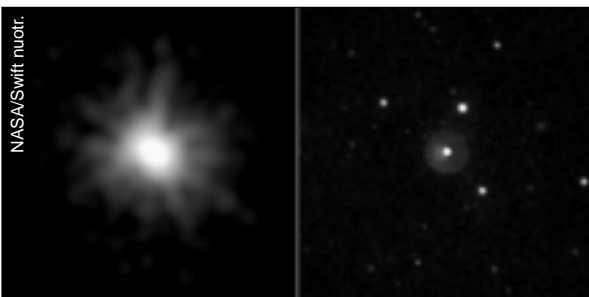
REKORDINIS GAMA ŽYBSNIS

Kovo 19 d. NASA palydovas *Swift* Jaučiaganio žvaigždynė užregistravo tokį galingą gama spindulių žybsnį, kad po jo atsiradęs švytėjimas buvo matomas plika akimi, nors sprogimas įvyko net 7,5 mlrd. šviesmečių nuotolyje. Jeigu ši žvaigždė būtų sprogsi mūsų Galaktikoje, apie minutę ji būtų švietusi ryškiau už Saulę.

Gama spindulių žybsniai įvyksta tuomet, kai masyvos žvaigždės išekvoja savo branduolinių kurą, o jų branduoliai staigiai traukiasi virsdami juodosiomis skylėmis ar neutroninėmis žvaigždėmis. Tai patys galinčiausi sprogimai Visatoje po Didžiojo Sprogimo. Didelės energijos gama spindulių ir beveik šviesos greičiu iš žvaigždės išlekiančių dalelių srautas įkaitina aplinkines dujas ir neretai sukelia švytėjimą optinėje srityje.

Tuoju po to, kai *Swift* užregistravo gama žybsnį, gavusį numerį GRB 080319B, į šią dangaus vietą

nukrypo daugelis Žemės ir kosminių teleskopų. Atsiradusio švytėjimo optiniame diapazone šviesis pasiekė 5,8 ryškio, t. y. geromis sąlygomis galėjo būti matomas plika akimi. „Jei kam nors pasisekė būti

Palydovo „Swift“ gautos žybsnio nuotraukos rentgeno (kairėje) ir optiniame (dešinėje) spinduliavimo diapazonuose

tinkamu laiku tinkamoje vietoje ir žiūrėti reikiama kryptimi, tai buvo galima pamatyti tolimiausių objektą, kokį kada nors matė žmogaus akis“, – teigė NASA Godardo kosminių skrydžių centro mokslininkas Stefanus Holandas (Stephen Holland).

Tą pačią naktį išmatavę sprogimo nuotolį su Čilėje esančiu ESO

8 m VLT teleskopu ir Hobby-Eberly 9 m teleskopu Teksase, mokslininkai apstulbo – sprogimas įvyko už 7,5 mlrd. šviesmečių! Iki šiol tolimiausias plika akimi matomas dangaus objektas buvo Trikampio galaktika M33, esanti už 2,9 mln. šviesmečių. Tai reiškia, kad blyksnis optiniame diapazone buvo 2,5 mln. kartų šviesesnis, negu pati šviesiausia iki šiol stebėta supernova.

Astronomai kol kas negali pasakyti, kodėl žybsnis optinėje srityje buvo toks galingas. Gali būti, kad dėl žvaigždės masės ir magnetinio lauko pats sprogimas buvo galingesnis negu kiti, o gal visa sprogimo energija buvo sutelkta į siaurą čiurkšlę, nukreiptą tiesiai į Žemę.

GRB 080319B buvo vienas iš penkių gama žybsnių, kuriuos tą dieną užregistravo *Swift* palydovas – rekordinis per vieną dieną pastebėtų gama žybsnių skaičius.

The Space

INFORMACIJOS SAUGOJIMAS TRIMATĖJE OPTINĖJE ATMINTYJE

Panaudoję šviesos technologijas mokslininkai sugebėjo stiklą paversti trimatėje informacijos saugojimo priemone. Šis laimėjimas gali būti didelis žingsnis kuriant naujas kompiuterinės atminties gamybos technologijas, leisiančias išsaugoti terabitus duomenų viename tokios medžiagos kubiniame centimetre.

Tyrimus atliko Bordo universiteto (Prancūzija) mokslininkai.

„Talpesnių kompiuterinių įrenginių poreikis bei didelio tankio technologijų vystymasis skatina trimačių optinių sistemų kūrimą“, – pasakoja vienas iš straipsnio autorių Lionelis Kanionis (Lionel Canoni).

Šiuo metu tyrinėjami keli galimi optinės trimatės atminties variantai. Vieno iš jų pagrindas yra reiškinys, vadinamas fotochromizmu. Tai grįžtamas medžiagos spalvos pakitimas, pasireiškiantis, kai sugerama elektromagnetinė spinduliuotė. Dažnai sutinkamas pavyzdys – Saulės šviesoje savaime patamsėjantys akiniai lęšiai.

Fotochromizmas įdomus tuo, kad kiekvienas šviesos šaltinio (pavyzdžiui, lazerio pluošto) fotonas sužadina po vieną medžiagos elektroną. Kai sužadinti elektronai grįžta į savo pradinę būseną, jie išspinduliuoja fotonus, kurių energija beveik tokia pati kaip ir sugertų fotonų.

Kitas L. Kanionis ir jo kolegas dominantis variantas – daugiafotoninis sužadimas. Sužadinti elektronai sugeria tam tikrą skaičių fotonų, todėl šis metodas gali duoti geresnių rezultatų. Kadangi kiekvienas sužadintas elektronas sugeria daugiau negu vieną fotoną, lazerio pluoštas sąveikauja su mažesniu medžiagos tūriu. Tai leidžia pasiekti geresnę trimatę panaudojamos medžiagos skyrą, t. y. informaciją galima įrašyti kur kas tankiau.

Medžiaga, kurią tiria mokslininkai, yra specifinis cinko fosfato stiklas, savyje turintis sidabro jonų. Atliekamiems eksperimentams naudojami vieno milimetro storio, bespalviai, gerai nupoliruoti minėtojo stiklo bandiniai, kurie paveikiami labai trumpais ir intensyviais lazerio impulsais. Lazerio pluoštas sufokusuojamas 200 mikrometrų gylyje. Mokslininkai, keisdami lazerio galią ir impulsų skaičių, matavo, kaip paveikta medžiagos vieta sugėrė, o vėliau išspinduliuojo šviesą.

Buvo pastebėta, kad lazerio spindulys privertė sidabro atomus suformuoti glaudžias grupes, savo dydžiu prilygstančias molekulėms. Esant tam tikrai lazerio pluošto galiai ir impulsų skaičiui, sidabro atomų grupelės sugertą šviesą išspinduliuodavo dažniu, kuris yra tris kartus didesnis už lazerio dažnį, t. y. trečiąją harmoniką. Tyrėjai panaudojo intensyvią lazerio pluoštą „įrašyti“ informaciją į medžiagą. Toks pat, tik mažesnio intensyvumo lazerio pluoštas priverčia atomų grupes išspinduliuoti trečiąją harmoniką – taip informacija nuskaitoma.

Maždaug 200 mikrometrų gylyje mokslininkai įrašė tris informacijos sluoksnius. Kiekvienas sluoksnių sudarė 12x12 bitų kvadratai, o vienam bitui prirėkė 3 mikrometrų (tai atitinka vieną gigabitą informacijos viename kvadratiname centimetre). Panaudojus bitus sluoksniuose iš eilės pavyko užrašyti raides *U* ir *B* bei skaičių *1*.

Tuomet Bordo universiteto tyrėjai, didindami temperatūrą, pamėgino nustatyti tokių „piešinių“ išsilaikymo trukmę. Informacija buvo prarasta tik tada, kai bandiniai 20 minučių buvo palaikyti 400 °C. Vėl nupoliravus bandinius, informaciją buvo galima įrašyti iš naujo.

„Galime teigti, kad esant įprastinėms sąlygoms (iki 85 °C) įrašyta informacija yra labai patvari, – džiaugiasi L. Kanionis. – Trečiosios harmonikos signalas nėra iškraipomas net ir po kelių valandų nuolatinio lazerio poveikio.“

The Physorg

NAUJAS VAISTAS STABDO IŠSĖTINĖS SKLEROZĖS VYSTYMĄSI

Šiuo metu pacientai išbando naują vaistą, slopinantį išsėtinės sklerozės ir kitų autoimuninių susirgimų vystymąsi. Prieš tai atlikus tyrimus su pelėmis nustatyta, kad vaistas stimuliuoja ypatingų T limfocitų vystymąsi. T limfocitai – tai baltieji kraujo kūneliai, padedantys imuninei sistemai likviduoti patogenus.

„Pastebėjome, kad dėl šių vaistų poveikio išsivysto T limfocitų linijos, reguliuojančios autoimuninių susirgimų vystymąsi. Vaistai padeda pelėms išgyti nuo trijų tipų autoimuninių ligų ir veikia dar keletą. Šie vaistai galėtų būti plačiai naudojami“, – teigė tyrimų autorius Džekas Stromingeris (Jack Strominger) iš Harvardo universiteto.

Stromingerio vadovaujama komanda sukūrė į *Copaxone* panašius vaistus. *Copaxone* šiuo metu yra naudojami išsėtinėi sklerozei gydyti. Išbandžius vaistų poveikį pelėms bei ištyrus pelėse išsivysčiusias T limfocitų linijas ir buvo atrasta nauja reguliuojanti T limfocitų linija, slopinanti ligų vystymąsi. Tai buvo patvirtinta pasitelkus tris skirtingus ligos modelius.

Vaistas pasirodė esąs daug veiksmingesnis negu jo pirmtakas gydant išsėtinę sklerozę, bet Džekas Stromingeris nesiėmė prognozuoti, kada šis vaistas pakeis *Copaxone*. Tačiau jis įsitikinęs, kad bus sukurtos dar kelios patobulintos šio tipo vaistų kartos. „Pelės – ne žmonės, todėl būtina atlikti klinikinius tyrimus su žmonėmis, norint išsiaiškinti, ar *FYAK* (naujasis vaistas) yra veiksmingesnis už *Copaxone*“, – sakė Dž. Stromingeris.

Šiuo metu nedidelė bendrovė atlieka pirmos stadijos klinikinius tyrimus su pacientais. Gali praeiti daug metų, kol paaiškės, ar vaistas saugus ir veiksmingas. Tyrimo rezultatai skelbiami *Proceedings of the National Academy of Sciences* žurnale.

The Physorg

I. FIZINIŲ, BIOMEDICINOS IR TECHNOLOGIJOS MOKSLŲ SRITYSE

1. Aplinkos apsaugos katedra

– profesoriaus (0,5 etato – 1 vieta),
– docento (3 vietas);

2. Geodezijos ir kadastro katedra

– docento (1 vieta),
– asistento (2 vietas);

3. Hidraulikos katedra

– profesoriaus (1 vieta);

4. Kelių katedra

– docento (1 vieta);

5. Miestų statybos katedra

– docento (1 vieta);

6. Vandentvarkos katedra

– docento (1 vieta);

7. Automatikos katedra

– docento (3 vietas);

8. Elektroninių sistemų katedra

– profesoriaus (0,25 etato – 1 vieta),
– docento (1 vieta),
– docento (0,5 etato – 2 vietas),
– asistento (0,5 etato – 1 vieta);

9. Kompiuterių inžinerijos katedra

– profesoriaus (0,5 etato – 1 vieta),
– docento (1 vieta);

10. Telekomunikacijų inžinerijos katedra

– docento (2 vietas),
– docento (0,5 etato – 1 vieta),
– docento (0,25 etato – 1 vieta);

11. Chemijos ir bioinžinerijos katedra

– docento (1 vieta),
– docento (0,5 etato – 2 vietas),
– lektoriaus (1 vieta);

12. Fizikos katedra

– profesoriaus (1 vieta),
– profesoriaus (0,25 etato – 2 vietas),
– docento (3 vietas),
– docento (0,25 etato – 1 vieta);

13. Grafinių sistemų katedra

– lektoriaus (1 vieta);

14. Inžinerinės grafikos katedra

– docento (0,25 etato – 1 vieta),
– lektoriaus (1 vieta);

15. Informacinių sistemų katedra

– docento (0,25 etato – 1 vieta),
– lektoriaus (1 vieta);

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

skelbia konkursą išvardytose katedrose ir mokslo padaliniuose užimti šias pareigas

16. Informacinių technologijų katedra

– profesoriaus (0,5 etato – 1 vieta),
– docento (1 vieta),
– docento (0,5 etato – 1 vieta);

17. Matematinio modeliavimo katedra

– profesoriaus (0,5 etato – 1 vieta),
– docento (1 vieta);

18. Matematinės statistikos katedra

– docento (0,5 etato – 1 vieta);

19. Medžiagų atsparumo katedra

– docento (1 vieta),
– lektoriaus (0,25 etato – 1 vieta);

20. Teorinės mechanikos katedra

– docento (1 vieta);

21. Biomechanikos katedra

– docento (1 vieta);

22. Mašinų gamybos katedra

– asistento (0,25 etato – 1 vieta);

23. Medžiagotyros ir suvirinimo katedra

– docento (1 vieta);

24. Poligrafinių mašinų katedra

– docento (2 vietas);

25. Darbo ir gaisrinės saugos katedra

– docento (0,25 etato – 1 vieta);

26. Gelžbetoninių ir mūrinių konstrukcijų katedra

– docento (0,75 etato – 1 vieta);

27. Geotechnikos katedra

– docento (3 vietas),
– docento (0,5 etato – 1 vieta);

28. Inžinerinės architektūros katedra

– docento (1 vieta),
– docento (0,5 etato – 2 vietas),
– asistento (1 vieta);

29. Statybos ekonomikos ir nekilnojamojo turto vadybos katedra

– docento (2 vietas),
– asistento (1 vieta);

30. Statybinės mechanikos katedra

– docento (1 vieta);
– jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato – 1 vieta);

31. Statybinių medžiagų katedra

– docento (2 vietas);

32. Statybos technologijos ir vadybos katedra

– docento (2 vietas);

33. Tiltų ir specialiųjų statinių katedra

– tyrėjo (1 vieta);

34. Automobilių transporto katedra –

– docento (2 vietas),
– docento (0,25 etato – 3 vietas);

35. Transporto vadybos katedra –

– docento (1 vieta),
– docento (0,5 etato – 1 vieta);

36. Aviacijos prietaisų katedra –

– lektoriaus (0,5 etato – 1 vieta),
– asistento (0,75 etato – 1 vieta);

37. Bioinformatikos mokslo laboratorija – jaunesniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);

38. Internetinių ir intelektualųjų technologijų institutas

– vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta),
– tyrėjo (1 vieta);

39. Intermodalinio transporto ir logistikos kompetencijos centras

– mokslo darbuotojo (1 vieta);

40. Skaitinio modeliavimo mokslo laboratorija

– vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta),
– mokslo darbuotojo (1 vieta);

41. Teritorijų planavimo mokslo institutas

– jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,75 etato – 1 vieta);

42. Transporto mokslo institutas

– vyriausiojo mokslo darbuotojo (1 vieta),
– vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);

II. HUMANITARINIŲ IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ SRITYSE

43. Miestų statybos katedra

– docento (1 vieta),
– docento (0,25 etato 1 vieta);

44. Architektūros katedra

– docento (2 vietas);

– docento (0,5 etato – 1 vieta),
– lektoriaus (0,5 etato – 1 vieta);

45. Architektūros pagrindų ir teorijos katedra

– profesoriaus (1 vieta),
– profesoriaus (0,5 etato – 1 vieta),
– docento (1 vieta);

46. Urbanistikos katedra

– profesoriaus (1 vieta),
– docento (0,5 etato – 1 vieta),
– lektoriaus (0,5 etato – 1 vieta),
– asistento (0,5 etato – 2 vietas);

47. Transporto vadybos katedra

– docento (1 vieta);

48. Finansų inžinerijos katedra

– docento (2 vietas),
– docento (0,25 etato – 1 vieta),
– asistento (1 vieta);

49. Įmonių ekonomikos ir vadybos katedra

– docento (3 vietas),
– lektoriaus (1 vieta),
– asistento (1 vieta);

50. Socialinės ekonomikos ir vadybos katedra

– docento (1 vieta),
– lektoriaus (1 vieta);

51. Tarptautinės ekonomikos ir vadybos katedra

– profesoriaus (0,5 etato – 1 vieta),
– docento (0,5 etato – 2 vietas),
– lektoriaus (1 vieta);

52. Verslo technologijų katedra

– docento (1 vieta),
– docento (0,75 etato – 1 vieta);

53. Kūno kultūros katedra

– lektoriaus (1 vieta);

54. Lietuvių kalbos katedra

– docento (1 vieta),
– docento (0,5 etato – 1 vieta),
– lektoriaus (1 vieta);

55. Užsienio kalbų katedra

– docento (1 vieta, anglų k.),
– lektoriaus (1 vieta, anglų k.),
– asistento (10 vietų, anglų k.).

Išsamesnė informacija pateikta Vilniaus Gedimino technikos universiteto tinklalapyje adresu www.vgtu.lt

Dokumentai priimami nuo 2008 m. balandžio 18 d. iki 2008 m. birželio 9 d. Personalo direkcijoje, Saulėtekio al. 11 (Saulėtekio rūmai, centrinis korpusas, 501 kab.), tel. (8 ~ 5) 274 5009.

Rektorius

Mokslas Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Kalbos redaktorė Rūta Krasnovaitė

Stilistė Kristina Sakalauskienė

Dizainerė Jolanta Mitalauskaitė

Patarėjai: Vincas Būda, Stasys Goberis, Jonas Puodžius, Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 ~ 5) 212 1235. Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria.

Perspauddinant ar naudojant laikraščio „Mokslas Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplius.lt/mokslas-lietuva/> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslas Lietuva“.

Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius

Tiražas 550 egz.